Ч. 8. САМБІР 1936. Рік VI.

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ

Записки присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племени.

Адреса Редакції й Адміністрації: Самбір, вулиця Тиха ч. 1.

ЗМІСТ:

10343

КРАТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ +7

Шифр Т52 л64 Инв. Б 2626704

Автор

Название Літопис Бойківщини. ч. 8.

Место, год издания Самбір, 1936.

Кол-во стр. 81, С. 77-84, [1]с. : іл.

-"- отд. листов

-"- иллюстраций

-"- карт

-"- схем

Том ч... экз.

Конволют

Примечание:

28.11.91.

Ч. 8. САМБІР 1936. Рік VI.

ЛІТОПИС
БОЙКІВЩИНИ

Записки присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племени.

Адреса Редакції й Адміністрації: Самбір, вулиця Тиха ч. 1.

Др. КОБІЛЬНИК ВОЛОДИМИР.

Знаки на днах посудин княжої доби зі Ступниці пов. Самбір.

Від сімох літ займає мене Городище з княжої доби в Ступниці. Мимо цього, що з різних причин я зневолений обмежитися тільки до принагідних знахідок, удалося мені зібрати досить поважний карамічний матеріял, бо кількадесять kg. черепя з княжої доби, та кілька посудин в цілості.

Короткий опис кераміки зі Ступниці я подав в „Літ. Бой.“ ч. II, тепер хочу занятися знаками на днах посудин з цього городища.

Посудину з княжої доби зі Ступниці поділити можна на дві групи:

1) посудина, якої долішню часть ліплено руками, а тільки горішня частина точена на ганчарському колесі,
2) посудина, в цілості точена на ганчарському колесі.

Перша група, це посудина старша, з гірше виробленої глини, з великою домішкою піску та товченого каміння, з орнаментом найчастіше однолінійним, хвилястим, — друга з них пізніша, з краще виробленої глини, краще випалена, з орнаментом переважно гребінчиковим, простим.

Всі посудини без вух, з вивиненим назовні краєм.

На днах посудин, вироблених частинно рукою, частинно виточених на ганчарському колесі, ані в одному випадку не вдалося мені знайти знаків. На днах посудин, в цілості вито-

чених на ганчарському колесі, стрічаємо в Ступниці знаки, але це досить рідко. На мою думку при знахідках випадає 1% ден зі знаками, решта без жадних знаків.

Мені вдалося зібрати зі Ступниці 14 ден зі знаками. Всі знаки випуклі—це знаки хреста, кола й комбінації обох, на однім сфастика, чотирокутники й т. д. Опишу їх по черзі.

1) Хрест в колі. Музей „Бойківщина" ч: 2611/1 Табл. А 1, І. Це мотив, який часто стрічаємо на днах посудин з княжої доби. Такий сам знак подає Ленґа [1]) (Kultura Pomorza we wczesnem średniowieczu. Tablice i mapy, Табл. XIX ч: 12), зі Слупа, Костшевскі (Wielkopolska w czasach przedhistorycznych, Стор. 218, ч: 791, б). з Познаня, Антонєвіч (Archeologja Polski Табл. 56, ч: 1) з Бахотек пов. брадницький, Näbe (Die Bodenstempel auf wendischen und frühdeutschen Gefässen des 9—14 nachchristlichen Jahrhundertes, Mannus, Band X, стор. 76) з Ляйпціґу. Як бачимо, знак цей дуже поширений та стрічаємо його на днах посудин, які походять з дуже від себе віддалених місцевостей. Промір дна виносить 7·5 cm, грубість дна 1·2 cm. Промір кола 4 cm. Коло не цілком форемне. Хрест ділить коло на чотири квадранти, а боки його сходяться з обводом кола. Дно є цілком рівне так, що знак вистає з него випукло.

2) Хрест в колі, та кілька бічних рамен. Муз. Бой. ч. 248. Табл. 2, II. дно рівне, в промірі 9·5 cm. виказує подовжні заглиблення й рівнобіжні до себе горбки. В декотрих місцях є наче поперечні лінійки, що робить враження якби відбиття плетінки. Всередині дна доволі нерівномірне коло, в промірі 6 cm. Хрест ділить коло на чотири квадранти, а в декотрих з них маємо ще додаткові лінії. Дно посудини рівне, тільки беріг дна дещо вистає так, що знак на дні не дотикає підложжя, на якому посудину уставлено.

3) Дно посудини, частинно ушкоджене, Муз. Бой. ч: 257 Табл. А. 3, Б. III. знак на дні тільки частинно захований —

[1]) Переводжу анальоґію знаків на днах посудин з городища в Ступниці, головно зі знаками на днах посудин з західньо—словянських городищ. Городища західньо словянських земель є доволі докладно прослiджені, завдаки німецьким ученим, котрі на підставі добутого матеріялу старалися збудувати відповідні для своїх цілей теорії. Знаки на днах посудин східно-словянських городищ покищо недостаточно опрацьовані.

це хрест, якого два рамена подовжні є довші від обох поперечніх. Дно цілком рівне, знак на ньому виступає випукло. Довкола дна пробігає нерівне заглиблення.

4) Фрагмент дна з посудини Муз. Бой. ч: 1595 Табл. А, 4, Табл. Б. IV. Посудину вироблено з добре очищеної глини, гладко й тонко виточено на ганчарському колесі, добре випалено. Дно гладке, рівне. Всередині дна піднесення на 1 mm. у формі нерівномірно зубчастого кола. Подібний знак знаємо з Жеркова, пов. Яроцін, Познаньщина.

5) Дно посудини Муз. Бой. ч: 850 Табл. А. 5, Табл. Б. V. має знак подібний, як описано під 1). Є він тільки дещо менший, досить замазаний, бо після виконання на ганчарському колесі з досить легкої глини, був уставлений на рівному місці, й тому знак придушений тягаром посудини замазався.

6) На дні посудини Муз. Бой. ч. 485, Табл. А, 6, Табл. Б. VI. бачимо рівнобіжні до себе паси; це підвищення й заглиблення в дні. Можливе, що це походить з дощинок, з яких зложено ганчарське колесо. Всередині ґудзовате згрубіння, сплощене тягаром мякої ще посудини.

7) На фраґменті дна Муз. Бой. ч. 255. Табл. А. 7, Табл. В. VII, є рівнобіжні лінії, без ніякого знаку. Є можливе, що повстали вони подібно як попереднє дно зі зложених дощинок колеса. Це властиво не є ганчарський знак на дні — згадую лишень про него, бо який—такий дає дну рисунок.

8) На фраґменті дна посудини Муз. Бой. ч. 252, Табл. А 8, Табл. В. VIII. бачимо квадрат, в якого середині є коло. В квадраті є перекутні, які ділять коло й квадрат на чотири части. Це доволі ориґінальний знак.

9) На дні посудини Муз. Бой. ч. 250. Табл. А, 9, Табл. В. IX. знак сильно замазаний. Це коло зі сприхами, знак замазав тягар мякої ще посудини після вироблення на ганчарському колесі.

10) Дно посудини Муз. Бой. ч: 251. Табл. А. 10, Табл. В. X. Досить невиразний знак кола з хрестом всередині. Рамена хреста проходять крізь обвід кола.

11) На дні посудини Муз. Бой. ч: 240, Табл. А. 11, Табл. Ґ. XI. На дні посудини досить невиразний знак, який нагадує сфастику. Подібні знаки доволі розповсюднені.

12) На дні посудини Муз. Бой. 1573, Табл. А. 12, Табл. Ґ. XII. є знак мальтійського хреста, досить замазаний через

утиск мокрої ще посудини, знятої з ганчарського колеса. Подібні знаки бачимо на дні з Брайтенберґу (Саксонія) та Ізен (Віртемберґія). Знаний також з Познаньщини. Любоцін—Тшистанки, пов. Шамотули.

13) На дні з малої посудини, Муз. Бой. ч: 1596, Табл. А. 13, Табл. Ґ. XIII. є досить невиразний знак хреста, з рівними раменами. Цей знак стрічаємо часто на днах посудин княжої доби.

14) Посудина Муз. Бой. ч: 231, Табл. А. 14, Табл. Ґ. XIV. має на дні знак хреста, на якого кінцях бачимо поперечні лінійки. Подібні мотиви знані з Ортенбурґа й Кольдус у Німеччині.

Знаки на днах посудин стрічаємо вже в неоліті. Купка [2]) описує посудину, знайдену через нього, з доби пізнього неоліту, зі знаком на дні. Форстер [3]) з доби гальштадської. Зі знаками на днах посудин стрічаємося й на провінціонально — римських посудинах, та з часів мандрівок народів. В цих добах однак виступають знаки на днах дуже рідко, випадково. Щойно посудина княжої доби має на днах знаки доволі часто й спеціяльно велику їх різнородність. Деякі автори висказують думку, що звичай поміщування знаків на днах посудин приняли словяне від римлян. Однак думка ця не видержує критики — бо в такім випадку не вияснили б ми обставини, длячого існувала би кількасотлітня перерва в цім звичаю й щойно мала б в X. в. п. Хр. знову повертати.

Näbe [4]) висказує думку, що знаки на днах посудини—це звичай всіх індогерманських народів, а не є чимось спеціяльно уживаним через словян. Подає, що у східній Німеччині та деяких австрійських краях находять дна посудин з такими знаками. Є однак фактом, що словянські землі сягали в княжій добі далеко в глибину теперішньої Німеччини та Австрії. Також думка Näbe, що знаки хреста на днах посудин походять із німецьких християнських країв, сумежних з границями по-

---

[2]) Kupka: Prähist. Zeitsch. III, 1900. Neue Funde vom spätneolitischen Brandgräberfeld bei Schönfeld.

[3]) Förster: Nürnberger Festschrift. Kongress 1913. Gräberhügelgruppen bei Gasheim.

[4]) Näbe: Die Bodenstempel auf wendischen und frühdeutschen Gefässen des 9—14 nachchristlichen Jahrhundertes. „Mannus“ Zeitschrift f. Vorgesch., Band X. стор. 240.

ганських словян — не видержує критики. Знаки хреста на днах посудин знаходимо далеко в глибині словянських країв, як на пр. в Ступниці, яка безумовно в тім часі не оставала під ніяким впливом німців і де німецькі впливи напевно не сягали. Все вказує на це, що знаки на днах посудин є питомим словянським звичаєм. Знаки ті стрічаємо в княжій добі у всіх словянських народів, на всіх землях, які замешкували словяне — від східньої Німеччини по Росію. Якщо знаходяться вони на території Німеччини, то це тільки тому, що там колись мешкали словяне. [5])

Час, в якому почали вживати знаків на днах посудин, припадає, як це досить згідно признають різні автори, між X. а XIII. в. п. Хр. Знаємо вправді посудину зі знаком на дні з XIV. в. зі скарбом монет з того століття, (Жеґотки, пов. Стшельно, Познаньщина), знаменито датовану, однак це мабуть спорадичний випадок. Назагал вже в XIV. в. здається нема посудин зі знаками на дні. Якщо візьмемо під увагу Ступницю, то й тут багато на це вказує, що в цьому саме часі вживано знаків на днах посудин. Вказували б на це й виріб і орнаментика посудин.

Яка була ціль уміщування знаків на днах посудин, дотепер ще напевно не вияснено. Антоневіч, [6]) Костшевські [7]) та інші є думки, що це фабричні знаки поодиноких ганчарів. Це здається дуже правдоподібне, якщо візьмемо під увагу, що в цім часі ганчарство було промислом, досить поширеним. Томуто ганчарі, щоби звернути увагу на свій виріб, та не допустити до фальшування через конкуренцію, давали на дна посудин фабричні свої знаки, по яких покупець міг би відразу пізнати, від кого фабрикат походить.

Ленґа [8]) й інші хочуть в тих чертках бачити символічні релігійні знаки. Ленґа бере під увагу цю обставину, що найчастіше знаки на днах посудин це хрести, кола, комбінації обох, сфастика, тощо. Висказує погляд, що в цей спосіб ганчар відганяв впливи злих духів. Зазначити мушу, що знаки

---

[5]) Bogusławski E.: Ślady po Wendach czyli Windach (Słowianach) w dzisiejszych Niemczech. Warszawa 1908.

[6]) Antoniewicz: Archeologja Polski ст. 240.

[7]) Kostrzewski: Wielkopolska w czasach przedhistorycznych. ст. 220.

[8]) Łęga: Kultura Pomorza we wczesnem średniowieczu na podstawie wykopalisk. ст. 93.

ті вживано для їх примітивности та легкости їх виконання, а думка, що це мало мати містичне значіння, не має достаточного доказового попертя.

Всі знаки на днах посудин зі Ступниці є випуклі. Дотепер не вдалося мені знайти в Ступниці ані одного дна з вглибленим знаком.

Заходить питання, чи знаки на днах посудин зі Ступниці роблено стемплем, чи вони є витиснені на ганчарському колесі. Näbe приймає, що знаки на днах посудин є роблені стемплем і як доказ подає, що в днах посудини зі знаками є мабуть вглиблення до середини даного місця, а навіть цілого дна. Ані на однім дні посудини зі знаком зі Ступниці я такого заглиблення не можу запримітити, яке могло б повстати з утиску стемпля. Дальше Näbe твердить, що якщоб в ганчарському колесі вирізано знак, який відбився би на дні посудини, то посудину таку не можна би від ганчарського колеса відірвати. За приміром Ленґі випробував я це у ганчарів в Старій Ропі. Мій дослід покривається цілковито з дослідом Ленґі. Вправді ганчарі звичайно відрізують посудину від ґанчарського колеса дротом або шнурком, бо це йде далеко скоріше й є вигідніше, але й цілком легко дасться відняти посудина від кружка зі знаком на ньому вирізанім. Я запримітив також на деяких днах посудини зі Ступниці затертя знаку. Це тому, що посудина ізза мякої глини була уставлена на рівному місці. Пробував я це у ганчаря й повстало таке саме замазання знаку, як це бачимо на дні посудини зі Ступниці. Приходжу отже до переконання, що знаки на днах посудин зі Ступниці є відбиткою вирізань на ганчарському колесі.

Кілька ден посудин виказує такі випуклення, якби були вгнуті всередину. Це повстало в цей спосіб, — як це твердить Костшевскі [9]), що вісь ганчарського колеса творила випуклення, на яке наложено глину, з якої вироблено посудину. Длятого таке дно має вглиблення, яке витиснене було кулистим стемплем. Це буде — думаю — переходова стадія межи гладким дном, без жадного знаку, а дном з питомим знаком.

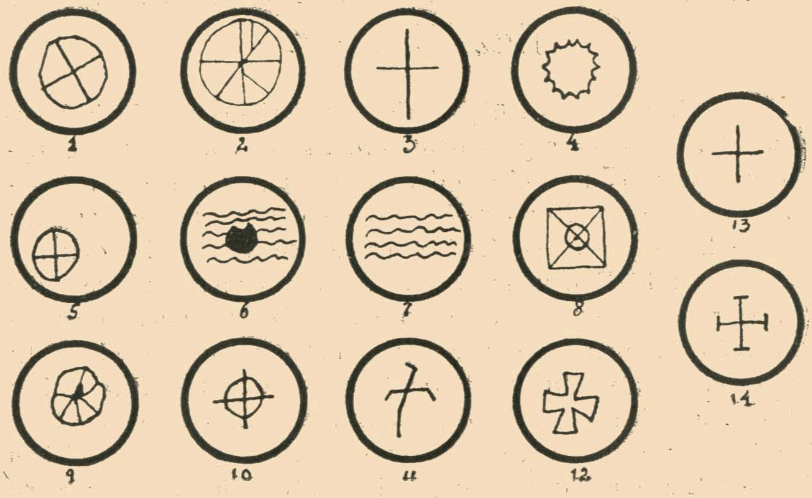

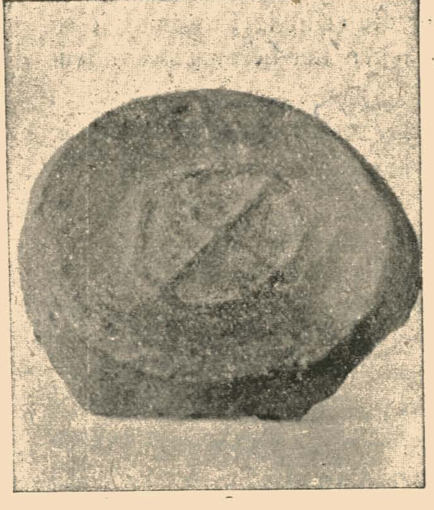
[9]) Kostrzewski: Wielkopolska w czasach przedhistorycznych. Стор. 220.

Die Zeichen auf den Böden der Gefässe der frühhistorischen Periode aus Stupnycia Bez. Sambor.

Die Keramik der frühhistorischen Periode, welche in Stupnycia, Bezirk Sambor gefunden wurde, kann man in zwei Gruppen einteilen: 1) teilweise, oder 2) als ganzes auf einer Töpferscheibe erzeugt. Nur auf den Böden der im ganzen auf der Töpferscheibe erzeugten Gefässen sind Zeichen vorhanden. Es ist gelungen 14 Böden mit Zeichen zu sammeln, welche der Verfasser der Reihe nach beschreibt. Hauptsächlich sind es Kreuzzeichen, Kreise oder Zusammenstellungen derselben. Er betrachtet sie als rein slavische Sitte in der frühhistorischen Periode, und lehnt die Theorie Näbe's ab, als wäre es die Sitte aller Indogermanen. Im Besonderen erachtet er die Kreuzzeichen nicht als Erzeugnis der germanischen Völker im Gegensatz zu den heidischen Slaven. Zweck der Zeichen, — Fabrikszeichen: haben aber keine Bedeutung religiöser Symbole. Diese Zeichen sind als Abdrücke der Einschnitte auf der Töpferscheibe, und nicht als Stempelabdrücke entstanden. Als Übergangsphase zwischen dem glatten Boden und dem mit einem Zeichen versehenem Boden erachtet der Verfasser die erfolgte Erhöhung des Bodens des Gefässes durch das Drücken der heraussteckenden Achse der Töpferscheibe.

ТАБЛ. А.

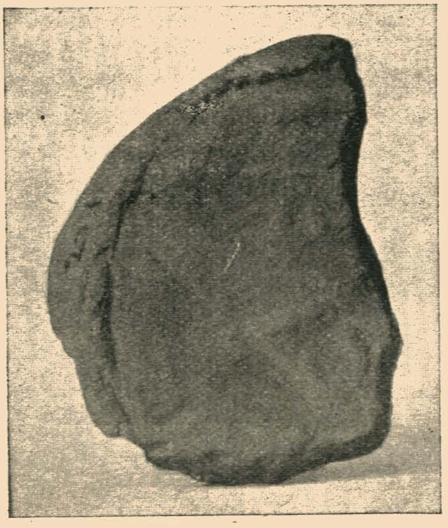

I

II

ТАБЛ. Б.

III

IV

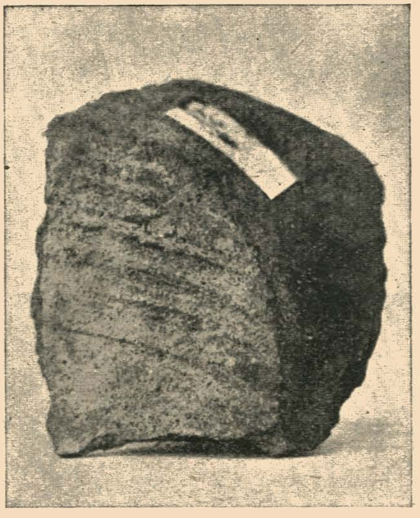

V

VI

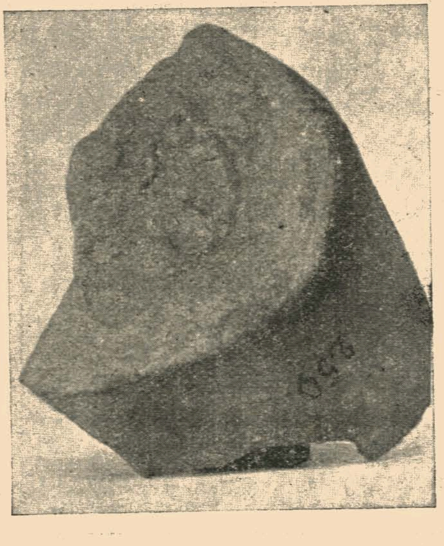
ТАБЛ. В.

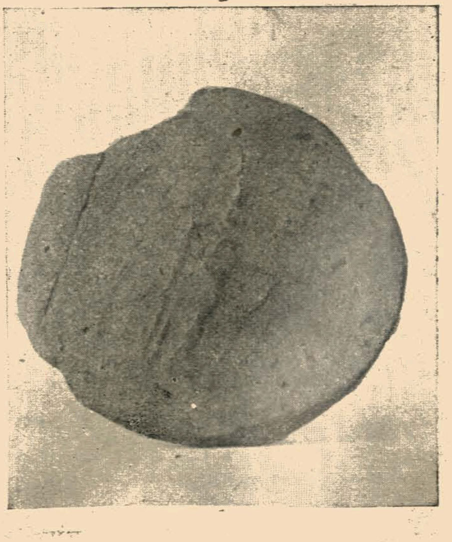
VII

VIII

IX

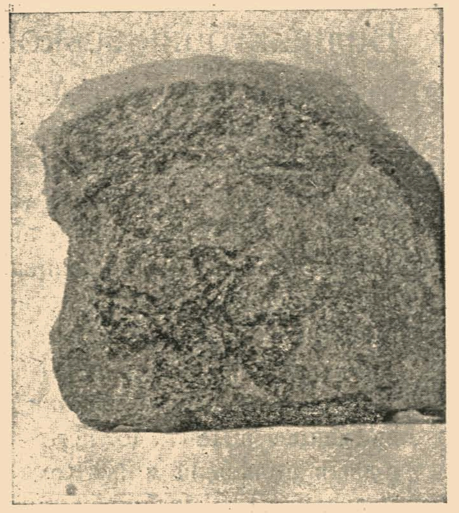

X

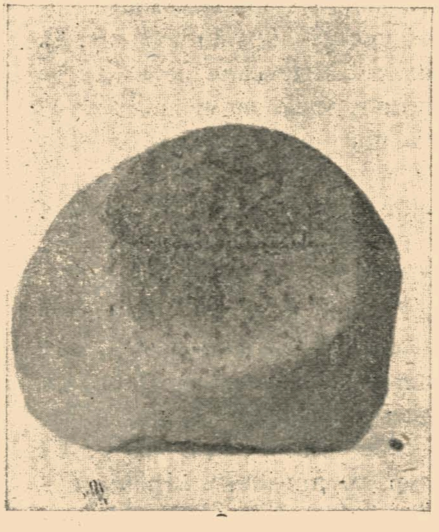
ТАБЛ Г.

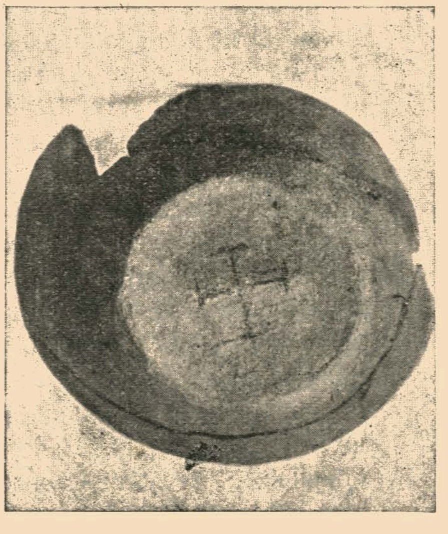
XI

X I

XIII

XIV

О. ЮРІЙ КМІТ.

Впливи бойківського говору в проповідях о. А. Полянського.

Неодно ще скривають наші бойківські гори, що цікаве було - б для людей науки. Нераз дещо з цього дістанеться до музею, де його забезпечено перед знищенням, і воно найде вкінці свойого дослідника. Одною з таких цінних речей є рукопис, що дістався до архіву музею „Бойківщина". Є це проповіді о. А. Полянського, які я на прохання Управи згаданого музею переглянув і подаю мої завваги.

Найбільше в збірці є проповідей з 1845 р., дещо з 1846, найменше з 1847, до цего три в брульйоні з пізніших літ і дві в польській мові. Вони писані польською абеткою, що її заступаю гражданкою. Вже тут треба сказати, що історик нашого проповідництва й історик літератури мусять зупинитися біля них. Маючи на увазі тодішні умовини й тодішне освітнє виховання священиків, годиться замітити, що ці проповіді є писані незгіршою народньою мовою, а ще й слід зазначити, що розсипані тут сутні прикмети бойківського говору, чого не стрічаємо в ніяких інших проповідях. Живі чинники й складності нашої сутті, нашої душі, силоміць продираються крізь усякі чужинні наверствування й промощують собі належне місце в цих проповідях. Вже саме це надає їм важливої помітности. Щоб не бути голословним, наведу тут деякі з цих „бойкізмів", держачись при цьому порядку, в якому я находив відповідні слова, чи форми. —

„Вже го тут неє". „Ним покоже" - їм.... „500 людем". „Тамой". „Передже". „Фарісей войшов". „При дверіх і за дверми". „Мав дуже доброго Вітця (оти́ць)". „Рядитися й ґаздовати". „О ніт!". „Отогди". „Межди народом людзким". „Прецік". „Треба бити милосерним". „Никто не знав". „Над розкрижованим Спасительом плакали". „Всяди". „Часто ся притрафят". „Навиджає". „Поверне здоровя". „Николи". „Ничим сут всі добра". Няй ся сам себе вирече". „В нивеч ся оберне". „Умерети". „На нич му ся не придаст". „Ничим будет". „Музики, бесіди, напої міцні і горячі мотузя". „Кольколи". „Кади їхав". „Милість ку Богу". „Днеська". „Ісус по-

відат“. „Бог допущає нищастя, огень, воду і інні випадки“. „Преорює кавалок чуджого поля“. „Возьме міць над ним“. „Запират уши на його молитву“. „Втоди“. „Прозрів і видів“. „Отвират ся умисл“. „Затіґают гріхи“. „Для браку челядника діти ваші мусять пастушити“. „Молитва припоминат нам Бога“. „Ни скрухи, ни жалю, ни уфности“. „Сам Бог взиват нас до молитви“. „50-го дне по Пасці“. „Ни все“. „Добрі ся тому прислухувати“. „Добрі чинити“. „Знав добрі наперед“. „Днеськи“. „Притлумят“. „Того ся і я виреку“. „На памятці“. „Ниґда“. „Варуймо ся кривди ближнього“. „Вітцьом нашим“. „Годин того“. „Смерть крижова“. „Тамтот“. „Носят прокляцтво“. „Сут ґаздове і ґаздині“. „Чи гідним, чи ніт способом“. „А цисар наш“. „Ани єдної риби не зїмали“. „Яков мірков мірите, таков буде вам відмірене“. „Ни досить“. „Нинависти“. „Ни метайте на них клятву“. „Тот няй ся не сподіє потіхи дітей своїх“. „На ничим не дознає потреби і тісноти“. „Дає нам дошджи“. „Ани орють, ани сіють“. „Никому нич не украде.... никого не забє.... ани нич“. „Насуват“. „Укриват“. „Всего злого ся варуйте“.

Цих кілька прикладів із різних ділянок граматики я вибрав на те, щоб звернути увагу охотним на цей цінний для історичної діялектології памятник бойківського говору та заохотити до докладнішого його опрацювання. — Наприкінці хочу ще подати зразки гострого малюнку з пізнішої брульйонної проповіді на Преображення Господнє, що неодно вияснить якнайліпше. Навчаючи про прикмети віри, ілюструє їх оцими прикладами: „Люди просили ксєндза, аби з ними пойшов в царину, в поле Добре. Ксєндз одправив Службу Божу на тоту інтенцію, аби Бог уродив збіжа і аби охоронив од фалі, бурі, граду. По Набоженстві пойшли з процесийов в поле і кс. місцями читав Евангелиє — як так ішли, кс. виділ єдного чоловіка, же он мав книжочку і все там заглідав — а як кс. читав Евангелиє, тогди он свойов паличков на всі боки махав і обертався. Кс. нич не мовив, мислив, же то який несполна розуму человік - аж повернувши з поля до Церкви, ксєндз питаєся дяка, що то за єден той человік, а он каже, то хмарник, що уміє хмари розганяти. Поміркуйте же собі добрі люди, що варт била в тих людей віра?“

Жалко, що досі ніхто не віднайшов книжочок оцих хмарників!

„Люде будуются, просят ксєндза на завязанки. Кс. одправит Службу Божу і прийдет на пляц і ведля обряду освятит воду і зробит завязанки...., але що люде робят єще, ото скоро ксєндз піде до дому, а ґазда спроваджує ворожилю, би он ворожив ліпше, як ксєндз“.

„Люди святкують Неділю або Свято Урочисте. Та то добре, треба святкувати. А як же то многі люди святкуют: єдні їдут до міста, там несут гдешо на продаж, другиі ідут дешо купувати, інниі везут до міста або дрива, або сіно, або наймаются у жидів, та везут їх, інниі мелют в жорнах, інниі копають бульбу в Неділю і Свято, альбо вяжут снопи, або рубают дрива, або і молотят — одже ж, що таке святкования варта? Нич не варта“.

„Люди наймают Службу Божу і просят братей — приносят офіри, єст то річ дуже красна і честна, бо ксєндз і люди молятся і Бога просят за тим ґаздов. — Але зараз по Набоженстві ідут до корчми і там напиваются, а декотрі упиваются, сварятся і т. п. — роблят соблазни — отже - ж щоз з того — ту ніби то Бога хвалити, Богу служити ласку Єго просити, а ту зараз Бога юж і прогнівили і ласку Єго утратили і души своєй пошкодити — інниі знову також зараз по Набоженстві под Церковю пют горілку — зразу по порциі, а потем і барилка ся винесе і упиваются і такой під Церковю попадают і спят пяниі. Як же би ся люди, а особливе недовірки, жиди, не насмівали з такой віри — отже - ж така віра у таких людей не єст міцна, ани свята — научітеся, же з Церкви по Набоженстві люди маются просто до дому розходити“.

Під кожною проповіддю подана місцевина Лопушанка з датою написання, а з боку імя й прізвище автора з - coadjutor in Chaszczow. Всі проповіді зокрема зрецензував і склясифікував адміністратор жукотинського деканату о. І. Лумницький — pro anno 847. Refertur in classem primam — тільки при одній зазначено — primam eminenter.

IV.

БУДІВНИЦТВО ТА ДОМАШНЯ ОБСТАВА.

1 Б у ц и.

Якщо худоба пасеться на пасовиську дальше, — десь на зрубі, то не женуть її вполудне на подій до села, тільки жінки приходять на місце випасу, щоби видоїти худобу. Там роблять собі пастухи, як охорону перед дощем, щось у роді шаласу, т. зв. „бу́ди“. (Табл. VIII. ч. 1). В місці, де ростуть чотири дерева з густим чатинням на горі, витинають зі споду галуззя, щоби зробити вільне місце. Лучать по два сусідні зі собою дерева жердкою, яку привязують до пня дерев „корчами“, т. є корінцями смереки. В цей спосіб получені зі собою чотири дерева накривають зверху чатинням, у роді плоского даху. Часом покривають корою ялиці, званою „лу́б“,[1]) та чатинням. Подібно закривають чатинням три боки буди, а один бік лишається вільний, без ніякої охорони. Перед будою „кладу́ть ого́нь“. Найчастіше прикочують пень з корінням зі зрубу, бо такий довго „трима́є“ огонь. Нутро буди вистелюють мохом. Буду роблять на початку весни — коли тільки зачинають пасти худобу — й вона там є через ціле літо. Не зістає з року на рік, тому що чатиння висихає, та не хоронить вже перед дощем.

2. К о л и́ б а. [2])

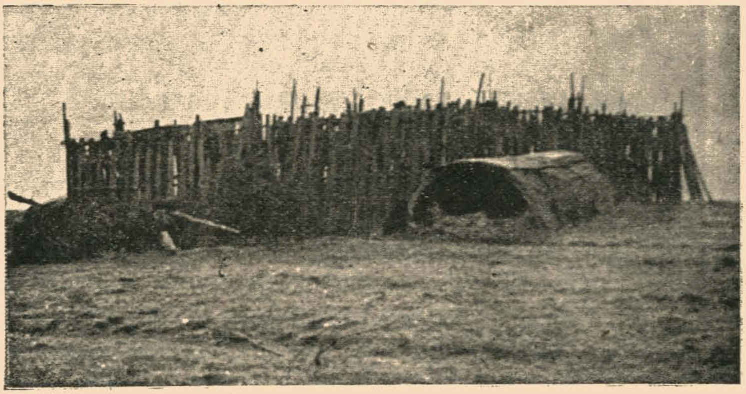
Вівчарі виганяють вівці на ціле літо на пашу (полонин

[1]) Гринченко: Словаръ укр. языка. Т. І. Ст. 979. Луб,—бу, кора съ липы и нѣкоторыхъ другихъ деревъ.

[2]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. ст. 268. Колиба,—би. Пастушій шалас.

Шухевич. Т. І ст. 174.; Moszyński: Kultura ludowa Słowian T. I. ст. 466.

у Жукотині нема). Овець не зганяють у село на ніч ні на полудне й тому пастухи роблять собі „колиби“. Табл. VIII. ч. 2 а, 2 б. Колиби не будують на стало, вона не має вкопаних у землю підвалин, тільки дається легко переносити з місця на місце. Колиба мусить бути до переношення, подібно як переносять „коша́ри“ [3]), в яких ночують вівці — що — ночі в іншому місці. Вівці загноюють місце, на якому стоїть кошара, й тому мусить вона бути кожної ночі на

ЖУКОТИНСЬКА КОШАРА Й КОЛИБА.

іншому місці. В цей спосіб вівці загноюють місце, де пасуться. Як переносять кошару, мусять також переносити й колибу, в якій через ніч сторожать вівчарі. Ґазда, до якого належить пасовисько, а котрий має вівці на випас, називається „вата́г“ [4]). На весну привозять цілу, нерозібрану колибу зі села, а на зиму знова завозять домів. Колибу роблять в слідуючий спосіб: Два обручі у формі півколеса, звані „ко́рси“ [5]) роблять з кривого мягкого дерева. Висота корси виносить 1—1·20 m., ширина 1.50 m., тому в колибі можуть стати побіч себе три особи. Довжина колиби виносить около 2 m. Обі корси лучать зі собою поперечно дрючками, а зверху покривають лу-

---

[3]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. ст. 296. Котара, ри, ж. загорода для овець.

Шухевич: Т. І. ст. 185.; Moszyński: Kultura ludowa Słowian T. I. ст. 111.

[4]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. Ст. 128. Вата́г, га = Старшій надъ пастухами; Шухевич: Т. І. Ст. 189. „Ватаг і його люди“.

[5]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. Ко́рса-си, полозъ саней.

Шухевич: Т. І. Ст. 180.

Железовський: Слов. Т. І. ст. 368. Корс=Krümmung der Schlittenkufe.

бом. Задню стіну забудовують дошками й залишають у горі віконце. Передню стіну замикають дерев'яною покривою. На день замикають колибу дерев'яним кілком, якого один кінець вбивають у землю, а другим підпирають покриву.

3. Х й ж а. [6])

Місце під хату називають „пляц". [7]) Пляц під хату вибирають сухий, щоби ріка чи потік не був далеко, зогляду на білення полотна, поєння худоби й т. п. Якщо через будовляну площу веде стежка так, що треба би її забудувати, то вважають це за злий знак. Уважають на це, щоби площа була „чиста", бо на „нечистій" вмирають люде, а худоба не ховається. Нечисте місце є тоді, коли на ньому дівчина закопала дитину неправого ложа.

„ХИЖІ" СЕЛА ЖУКОТИН.

Ґазда, що має будувати хату, вже наперед обдумує собі, який будинок хоче мати, який має бути великий, який хоче мати розподіл, — а після цього вже наперед приготовляє собі матеріял. Майстер, що має будувати хату, дістає від ґазди усне припоручення, який має бути будинок, та дістає вже готовий матеріял.

В Жукотині будують хати двоякого типу: або хату разом зі стайнею й током-„бощем", під одним дахом, (Табл. VIII. ч. 3), або хату лише зі сіньми й коморою, без інших господарських забудовань, які стоять тоді окремо (Таб. VIII.

[6]) Зубрицький Мих.: Селянські будинки в Мшанці старосамбірського повіта.

Матер. до укр. етн. Т. XI. Львів 1909.

[7]) Гринченко: Слов. укр. яз. Пляц, цу = площадь.

ч. 4) Хати першого типу будують бідніші ґазди, другого багатіші.

Нерівний „пляц“ вирівнюють так, що землю з вищого місця зсипують на нижче.

До будови хати вживають мякого дерева й „ладять“ дерево на хижу. Дерево зрубують в лісі восені або взимі, коли дерево має мало соків. Вибирають прості дерева, не дуже суковаті й „жаристі“, т. є здорові, не порохняві. На бруси беруть ялицю, а зі смереки роблять дошки на стелю. Дерево мають зі свойого ліса, або купують у громадськім. Стяте в лісі дерево звозять на „пляц“. Дерево на будову звозять з ліса одні другим безплатно. Найкраще їхати по дерево до ліса зимою, бо тоді легко везти саньми по снігу. Часом мусять тягнути клец з ліса „поволоцьки“ [8]) кілометр або й більше. Тоді привязують клец „ланцом“ до штельваги, а другий його кінець волочиться по снігу. Дерево, звезене з ліса, складають у купи, звані „маґель“, і так стоїть воно до весни. На весну ґазда дерево сортує; вибирає такі клеци, що підуть на різання та такі, з яких будуть бруси. Дерево „обробляє“ ґазда з челяддю сам, рідко коли наймає теслю.

Пні обтесують на чотирокутні бруси сокирою. Клец викочують на „кобилину“ [9]), це є на округлий клец на двох ніжках. Другий кінець клеца спочиває на землі. Клец, який мається обтесати на брус, прибивають до кобилини залізними „клямбрами“ (клямрами), та вимірюють ширину бруса. Ширину зазначують шнурком, напоєним чорнилом, зробленим з товченого вугля й води. Один з робітників стає на однім, другий на другім кінці клеца; посередині клеца третій робітник потягає шнурок, який нагло випущений з руки спадає на клец, та робить на ньому чорну лінію, — знак, як брус має бути широкий. На клецу роблять сокирою карби, щоби тріски скоріше відпадали. До вигладження бруса вживають широкого топора. По обтесанні клеца з двох боків, обертають його на бік нетесаний, значать, карбують та обтесують.

Клеци перерізують „трацькою пилою“ в цей спосіб, що зі смереки вирізують дошку з „осередком“, та два боки, звані „дерева“ (Табл. VIII. ч. 5). З одного клеца робиться два

---

[8]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. Ст. 226, поволоцьки — волоча.

[9]) Желеховський: Слов. Т. I. ст. 353. Кобилина — кобильниця, Werkbank.

„дерева“ й одну дошку. На бруси ріжуть тонші клеци, на „дерева“ грубші. Так порізані „дерева“ й бруси укладають на себе, перекладають поперечно латами для продуву, зверху накривають дашком зі соломи або дошок. В цей спосіб мусить сохнути дерево щонайменше $1^1/_2$ року.

Давні хати, яких є досі кілька в Жукотині, будували з дерева тільки коленого, не різаного. Тоді цілий клец кололи на дві часті. Старі ґазди оповідають, що давніше пил не вживали, тільки були топори й сверли, які виробляли цигани. Самим тільки топором і сверлом мусів ґазда розколювати клеци. Дерево в лісі стинав ґазда топором. Сьогодні зрізують пилою; двоє людей, маючи добре знаряддя, може денно стяти 8—10 штук. Давніше на зітнення одної ялиці треба було два дні праці. Якщо в ночі був сильний вітер, підтяте дерево ламав сам вітер.

Клец розколювали в цей спосіб: з двох боків легко стесували, щоби не був цілком округлий і не котився. Укладано одним стесаним боком на землю. На другому стесаному боці, зверненім вгору, вертіли сверлом діри в віддаленю 20 цалів від себе. В пять метровім клеці мусіло бути щонайменше 20 дір. Ті діри проходили наскрізь пня. Щойно тепер після дір клец коловся просто. Між верчені діри вбивали сокири. В заглублення, зроблене топором, вбивали деревляні клинці з сухого, твердого дерева. Топори й клинці побивано згори довбнею. По 2—3 днях праці, клец розпадався на двоє. Ніщо дивного, що тоді на будову хижі мусіли „ладити“ дерево через кілька літ.

Відтак приготовляють дрібніший будівляний матеріял: 1) „Кролі“ це тонші, округлі пні, окоровані, потрібні до вязання даху. 2) „Лати“ це дрібніші пні, різані на половину, або надтесані з обох боків. 3) „Платви“, тесані з двох боків, довгі на цілий будинок.

На чотирьох рогах „пляцу“ підставляють камені „під вугла“. Це „здорові“ камені, лупані зі скали, що не крушаться. Вони на $^1/_2$—1 m. високі, тяжкі брили, які нераз кількох людей з трудом може рушити з місця. Це „вугольні каміні“. На тих чотирьох каменях укладають „трами“. [10]) Це бруси, які йдуть через цілу довжину й ширину хати. Перекрій брусів є квадратний. По обох кінцях траму є вирізані

---

[10]) Железовський: Слов. Т. II. ст. 979. трам=Tragbalken, Querbalken.

пилою, оброблені сокирою та долотом т. зв. „гнізда". (Табл. VIII. ч. 6). Довші трами називають „вздовжні трами". (Табл. VIII. ч. 7, 7 б).

Поперечні трами, це коротші трами. Кінці бальків, що вистають, це „вугли". [11]) Цілість називають „вязаннє".

Тепер відбуваєтьтя т. зв. „завязини". Просять священика, котрий приходить з дяком, спрошують сусідів та кревняків. Священик читає на чотирьох боках молитви, кропить цілий „пляц" свяченою водою. Всередину „сéред хи́жі" входять спрошені особи й священик, де читає дальше молитви. По молебні вносять стіл і тут гостять священика й гостей. Подають горілку, хліб та овечий сир (бриндзю). У відправі й гостині беруть теж участь майстри, що будують хату, котрі зараз по гостині беруться до роботи. Зносити бальки помагають також гості й того дня йде робота найскоріше.

Тепер роблять в трамах „гнізда" на „водвіря" й укладають рами на двері т. зв. „водвіря". Гніздо в трамі (Табл. VIII. ч. 8.) це вглублення зроблене долотом, яке йде до половини грубости траму. Затяття, що вистає в відвірю, яке входить в гніздо траму, це „пищик". В одвірку роблять по зовнішній стороні рівчик, званий „пага". В нього входять чопи бальків, зв. „сумці".

Якщо одвірки вже стоять на місці, накладають на трами бруси, або „дерево", залежно від цього, як хто хоче будувати. Очевидно, хата з брусів є триваліша, як з „дерева". Ці бруси є дещо вужчі від брусів на трами. Вяжуть їх гніздами так само, як вяжеться трами. Поодинокі бруси стін, т. зв. „сумці" злучують зі собою на середині в цей спосіб, що виверчують сверлом в обох насупротивних брусах діри $^1/_3$—$^1/_2$ їх грубости й лучать зі собою кілком, званим „тибель". [12]) Щоб стіни зробити щільними, накладають поміж бруси мох. Один брус на другий забивають довбнями, бо мають зайти на себе тісно. До того рода праці муситься вжити більшої сили.

Якщо бруси дійдуть на висоту долішньої рами вікна, „підгородження", тоді лишають отвори на вікна. Хижа має

---

[11]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 258. Вугол, гла=ріг.

[12]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 260. Тибель, бля, деревляный гвоздь; Шухевич: Т. I. ст. 88. Чумацкія народныя пѣсни. И. Я. Рудченко, Київ 1874; Гринченко: Етнографическіе матеріяли, 1895, 1896, 1899.

переважно три вікна. Між вікнами збивають короткі кусні брусів „на тиблі“. Ці бруси не мають пищків, як це було в одвірках, тільки опісля оправляють їх в „скринки“ вікон. В цей спосіб підбудовують стіни рівно з одвірками. Понад одвірки приходить оброблений брус, званий „óчап“. [13]) Очап замикає собою згори пагу одвірка. Понад очап іде ще 2—3 бруси, залежно від їх грубости. На тих двох останніх брусах вирізують по одному подовжньому рівцеві. Ці рівці називають „бóрти“. [14]) В борті лежать кінці стелі. Два поперечні бруси, коротші від попередньо описаних, звані „перéтусні“, мають на середині отвори, в які входить „ґраґар“. [15]) (Табл. VIII. ч. 9). Ґраґар це брус, який іде попід стелю через середину й цілу довжину хижі. Ґраґар має під сподом різні різблені прикраси. Найчастіше всередині мальтійський хрест, а по обох його боках коліщата з квітистим мотивом (Табл. VIII ч. 10).

Стелю роблять з грубих смерекових дошок, які так прилягають до себе, що нема шпар. Стеля спирається всередині на ґраґарі, а боками в борт. По боках притискають повалу „платви“.[16]) Платви, це двокантові бруси, довгі на цілу хижу. Поперечні платви, звані „пýтанці“, лучаться з попередніми гніздами. Тут проверчують гніздо сверлом і збивають зі собою дерев'яним кілком, званим „свірень“. [17])

В старих хижах будували т. зв. „гряди“. [18]) Це дещо тонші бруси, уставлені $^1/_2$ m. понижче стелі попід стіну.

---

[13]) Желеховський: Слов. óчап, m. Bandholz in der Wand bei den Thürpfosten.

[14]) Гринченко: Слов. укр. яз.: Слово изъ Галиціи, Буковины и Угор. Руси.

[15]) Желеховський: Мал.-нім. Словар. Т. І. ст. 169. Ґраґар m. der mittlere Balken, worauf die Zimmerdecke ruht.

[16]) Шухевич: Т. І. 183. Kolberg: Pokucie, obraz etnograficzny. T. I. ст. 55. Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 491. Фальковскі: Село Волосате ліського повіту, Літ. Бой. V. ст. 21. Falkowski: Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem ст. 60.

[17]) Желеховський: Укр.-нім. Слов. Т. II ст. 855. свірень = своревь, свóрна—Sperrnagel. Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 141. свóрінь = шворень. Kolberg: Pokucie, obraz etnogr. T. I. ст. 67.

[18]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. ст. 333. Гряда, ди-Древно, жердь в селькой хатѣ ниже подолка, тягнущаяся отъ одной стѣны къ другой. Етнограф. збірник Н. Т. ім. Ш. Львів 1901, ст. 189. Матеріяли до укр. етногр. Т. II. ст. 46. Фальковскі: Село Волосате ліського повіту. Літ. Бой. V. ст. 21.

Кінцями опираються вони в дірах, видовбаних у стіні. Ті отвори проходять до $^1/_3$ грубости бруса. Гряди будували з двох або трьох боків хижі. На тім боці, де є двері, — ніколи не будували гряд. На грядах сушили льон та „скалу“, це є галуззя з мякого дерева, окороване та розлупане на кілька частей.

Досі виведену будову хижі називають „фун“. Тепер слідує „знятє верха“, т. є уставлення вязання даху.

В платвах роблять гнізда на „кролі“. В платві зарізують пилою, а потому витинають долотом заглублення, в які входять відповідні зарізи кролі. Ті гнізда називаються „за́мки“. На платвах роблять гнізда в віддаленню 1—1·20 m. Тонший кінець кролі лучиться вгорі з кролею протилежньої сторони т. зв. „ви́личками“ й „пищком“. По звязанню вертять діру й збивають кілком. Бік вязання називається „щи́т“ [19]), а його кролі „букарти“. Вони спочивають на поперечній платві, званій „пу́танець“, так само в гніздах, як кролі подовжні, натомість верхом є збиті деревляним кілком до поперечки, яка лучить зі собою останню пару кролів. Кролі вяжуть зі собою на стелі хижі, або на землі; щойно як замки є вироблені й як звязані зі собою вгорі, підносять цілу пару кролів і ставляють у гніздо.

Потому прибивають цвяхами „ла́ти“ („латити хижу“) поперечно до кролів, поздовж будинку, в віддаленні $^1/_4$ m. від себе. Давніше прибивали деревляними кілками, які тримали так сильно, що нераз вчасі пожару не давалися зірвати. Так само „латять“ щит.

Дах пошивають „ки́тицями“. [20]) До цього вживають житньої соломи. Вибирають як найдовші й як найгарніші, чисті околоти. Зимою, або в слотяні дні, коли нема праці в полі, „крутять ки́тиці“. Беруть вязанку соломи, грубу на 10-15 cm., вирівнюють кінець, вдаряючи о землю. Вязанку беруть межи

---

[19]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 527, щит = трехугольный бокъ кровли. Верхрацкий: Про говор галицких Лемків. Львів 1902.

[20]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 241. китиця—снопъ соломы связаний съ того конца, гдѣ колосья, и употребляємый для соломенныхъ кровель. Труды этнографическо — стастистической експедиціи въ западно-русскій край, споряженной Г. Р. Географическимъ Обществомъ. Матеріялы и изслѣдованія, собранные П. П. Чубинським. Петроградъ 1872 — 1878. Т. VII. ст. 379.

ноги й притримують її наче ножицями, щоби солома не розтряслася. З вязанки витягають до половини 5—10 стебел з колосками й скручують їх в „повересло“. Тим поверeслом обвязують вершок вязанки, аж до останніх колосків. Вподовині звязання вершка заломлюють його колоссям у долину. Потім беруть кілька стебел соломи з долішнього кінця, з т. зв. „подо́лка“ й сильно перевязують тим повереслом головку. (Табл. VIII. ч. 11). Кінець повересла звязують в ключку. Часть китиці від долини до повересла називають „подо́лок“. Від перевязання колосся, це „голо́вка“; колосся, яке вистає, називають „борода́“. По скрученню китиці витрясають з подолка коротку солому. Китиці переховують у вязанках по 30 штук, – це „вя́зка ки́тиці“. Готові китиці перед пошиванням стріхи обтинають „ножо́м різо́вної скри́нки“, щоби кінці китиць були рівні. Інакше „ка́рби“ стріхи не випадуть добре. При робленні китиць доходять до такої вправи, що виглядають вони, неначе з машини, одна в другу рівна, гарненько звязана, ні одне стебло не вистає десь у бік.

Другий спосіб, — це пошивання хижі „сніпками“, „плескачками“. Беруть дві „жме́ні соло́ми“ й звязують їх у грубіших кінцях так, що вони творять „пла́ский сніпо́к“, (Табл. VIII. ч. 12).

Пошивання хижі китицями, чи сніпками, зачинається від долини й йде вгору. Цей, що пошиває, сідає на лату, а другий стає на стриху, званім „під“, і подає китиці. Зачинається пошивання від рога хижі. До найнижчої лати, що лежить на кролі, пришивати не можна. Зачинається від другої лати в цей спосіб, що на першій латі спочиває подолок, а до другої лати пришивається головку китиці. Привязується в цей спосіб, що з подолка китиці береться трохи соломи, скручується її в поверeсло й обвязується ним лату з правої сторони, потому з лівої, переходить попід бороду китиці й вяжеться в ключку“ по тій самій стороні, з котрої зачато. Як китиця вже привязана, береться поверeсло знова з першої, вже привязаної китиці, з її подолка. Береться опісля другу китицю й повереслом першої перевязується попід бороду другої й так само першої. Всі три китиці стискає робітник разом, щоби тісно до себе прилягали й обкручує поверeсло коло лати. Кінець повересла втискає під головки китиць. Так робить дальше, все по три китиці разом. Рядок пришитих

китиць, через один цілий бік стріхи, називають „один шар“. Звичайно не роблять одного шару до кінця, тільки 3—4 шари разом. На латах нашиті китиці творять „ка́рби“, т. є у формі сходів поверхню. Натомість при пошиванню плескачками, де колосся звернені вдолину, поверхня стріхи є рівна. Цілість пошиття називають „пошов“ [21]) (пошо́в на хи́жі).

„Ви́рх“ („знима́ти ви́рх“). Якщо китиці дійдуть до верху стріхи, то головки китиць сходяться зі собою. Однак межи ними позістає ще шпара. В цю шпару кладеться „мерву“, це є „мервисту“ солому, яку добре удоптується. В коші по драбині приносять паздіря, яким засипують щілини. На це кладуть поздовж довгу житню солому й притискають „кізлинами“. Кізлини, це дрючки, проверчені й збиті зі собою в однім місці кілком, зв. „сво́рінь“. Вони нахилені до себе під кутом 45°.

Кізлини притискають верх пошиття й хоронять його перед зірванням через вітер. На 1 m. дають пять кізлин. Пошитий в цей спосіб дах є так щільний, що не пропускає води.

Щити пошивають так само, лише вгорі зіставляють трикутній отвір, „вікно́ в щи́ту“. Воно служить до освітлення поду й туди виходить дим. По пошиттю хижі „зграбують“ солому граблями зі стріхи, щоби її вирівняти й очистити. Таке пошиття стріхи видержить 15—20 літ.

Декуди покривають дах дошками. Це стрічається у бідаків. Дошки ріжуть самі пилою. Корою смереки покривають менше важні будинки. Бувають хижі, які є покриті частинно чатинням, пр. верхи хижі.

Якщо хижа вже покрита, приступають до виліплення стелі зі зовнішньої сторони. На стелю накладають вогку глину, убивають ногами або довбнею, зверху „примащують“ мякою, мокрою глиною, щоби її вирівняти.

Двері роблять зі смерекових, грубих дошок. Дошки гиблюють, обтинають на висоту дверей, з залишенням у першій дошці частини на „чопи́“. Звичайно на двері треба три дошки. Ті дошки лучать зі середини „на ти́блі“, т. є кілки. Від нутрішньої сторони роблять через цілі двері ровець, в який входить „яглиця“, це є клиновата лата (Табл. VIII. ч. 13). Одна яглиця йде вгорі, друга вдолині дверей (Табл.

---

[21]) Фальковскі: Село Волосате ліського повіту. Літ. Бой. V. ст. 22

VIII. ч. 14). Такі яглиці споюють дошки дуже сильно зі собою. Чопи дверей, вироблені з крайньої дошки, є округло обстругані, щоби добре оберталися. В третій дощці проходить наскрізь кілок, який заступає клямку. Зі сторони сіней на одвірках є прибиті деревляними сворінями вгорі й долині клинуваті клецки, в яких є верчений отвір на чіп. Це називають „верія“ [22]) (Табл. VIII. ч. 15).

Двері знадвору до сіней, зі сіней задні, та двері до комори мають замки, натомість замка не мають двері зі сіней до кімнати.

Замок зі двора до сіней складається з двох „вухів“ і самого замка (Табл. VIII. ч. 16). Цілий є зроблений з твердого дерева. Одно вухо є прикріплене до дверей, друге до стіни. Замок є довгий на 50 cm. і входить своїми кінцями до вух (Табл. VIII. ч. 17). Його грубість виносить 5—6 cm. Горішня часть має витяті карби. Напроти замка є в стіні діра, через яку входить ключ. Ключ є цілий з дерева, хоч буває „западка“ зі заліза (Табл. VIII. ч. 18). Складається з ручки, яка має грубшу й тоншу часть. Тонша має на своїм кінці вилковате роздвоєння, в яке входить западка. Вона є свобідно прикліплена до ручки на клинку, щоб могла легко обертатися. Западка ключа входить в карби замка й в цей спосіб замок зізовні „відсувається“. По замкненню сіней іззовні ховають звичайно ключ за лату стріхи.

Задні двері сіней мають подібний замок, лише без карбів і ключа, тому можна їх замикати лише зізовні.

Замок до комори може бути такий, як у сінях при входових дверях, або може замикатися з хижі через отвір у стіні (Табл. VIII. ч. 19). В куті стіни хижі є отвір до комори. Двері комори отвираються до нутра. В куті комори є одне вухо — на дверях комори друге. Через уха переходить замок без карбів. Замок пересувається з нутра хижі.

Вікна складаються зі „скри́нки“ й „варца́бів“, які робить жукотиський столяр. Рами вікон є осаджені на „залізках“, які купують у місті. Вікно має 6 шибок. Шиби не є вкітовані в рами, лише рамки мають рівці, в які входить скло.

Якщо хижа вже готова до цього місця, „на́то́чується хижу“. Між угольні камені а трами забивають „підва́лини“.

[22]) Желеховський: Укр.-нім. Слов. Т. І. ст. 63. Верея, верія, Thürpfosten.

Це бруси, які підбивають під трами. Вільні місця під підвалиною замуровують камінням.

Каміння замуровують „липким болотом“. Нутро хижі підсипують сухою землею або шутром, вирівнюють та обивають довбнями, скроплюють водою, а вкінці вимащують глиною.

Піч. Давніше будували „биті печі“. Такі печі стрічаємо в курних хатах Жукотина. Піч „бють“ все в одному місці, напроти вікон в лівім куті хижі. Матеріял, потрібний до будови печі, це дерево й глина. На землі роблять під піч вязання з дерева. Два його боки є з брусів, два другі це кут хижі. Вяжуть в замки й угли. Так роблять вязання з трьох, чотирьох брусів, щоби сягало до висоти 70 — 75 cm. На останнім брусі зіставляють поза вуглами випуски брусів, великі на 30 cm., щоби на них оперти дошку на „припічок“ і „запічок“. На верху вязання роблять стелю з дошок, а під сподом зістає місце зв. „під пічов“, або „ку́річа ку́чка“. Стелю зверху, припічок і запічок, покривають верствою глини, грубою біля 15 cm. По докладнім обиттю глини, беруть клец о промірі біля 75 cm., довгий на 1 m. З одної сторони клец гладко стесують (Табл. VIII. ч. 20) і тісно уставляють на убитій глині печі в її середині так, щоби клец лежав у відповіднім віддаленню від задньої й бічної стіни. Так уставлений клец убивають добре виробленою глиною. Понад вмурованим клецом роблять знову з глини плятформу, але вже вищу як першу, на 25—30 cm. Як глина зверху добре уложиться, вигладжують мокрою глиною й приступають до „випалення клеца“. Коло чола клеца, від сторони припічка, кладуть огонь, який запалює клец. Клец поволі цілком спалюється на протягу 4 — 7 днів. Дим виходить через двері або через вікно в стелі. По випаленню клеца, глина печі випалюється цілком на цеглу. Спід печі називають „ватра“, склепіння „піднебіння“. Нутро випаленої печі вигладжують глиною.

Тепер будують муровані печі; нижчу часть до горнила з каміння або цегли, склепіння й комин до стелі тільки з цегли.

В курній хаті дим іде на хату, звідси частина виходить дверми на під, друга часть через вікно в стелі. В хатах з комином дим іде через комин, який кінчиться над стелею. З поду виходить через віконце в зводі на двір.

В курних хижах зіставляють стіни так, як они є на 1-2 літ. По тім часі гора хижі до місця, доки сягає дим, „заса-

джується" на чорно, а долішню часть хижі „незасаджену" білять камінням („тучати стіну"). Роблять це так, що вапняком потирають стіну, яка стає біла й чиста від бруду. Хижі з комином білять вапном, зізовні зіставляють звичайно бруси так як они є, або щілини заліпюють глиною.

Перед хижею, на поперечніх випусках трамів, укладають „при́сьпу" [23]). Це дошки, уложені на випусках трамів, які творять рід ґанку перед хижею, та служать до сідання.

В хижі з двох сторін, — під стіною, де є вікна, та під стіною від комори є лави. Це грубі дошки, уставлені на „ковбицях", т. є. коротких клецках. У розі, де сходяться лави, затинають дошки так, як рами образу, щоби добре лучилися зі собою. Над злученням лавок у куті є отвір на замок до комори. Ззаду за хижею під стріхою лишають випуск з вязання поперечніх трамів. Кладуть на них брус і вяжуть його вуглами. На цей брус накладають „ти́н". Це плетений паркан із „дра̀ниць", — т. є ялиці, коленої на тонкі лати. Спідній кінець тину лежить на брусі, а горішній є прикріплений під стріхою в цей спосіб, що межи тином а стіною твориться вузький коридор. До такої „загати" складають різні речі, пр. деревляні господарські знаряди, вязанки паші, солому, листя з дерев, паздіря, сіно й т. п. Це є схованок, а заразом хоронить хату від зимна.

За коморою прилягає до хижі древітня. Її стіна є з брусів або „підгороджена тином"; древітню криють соломою. За стіною сіней є кучка для безріг, зроблена з брусів, під дахом стріхи, що вистає. З боку від хижі будують тепер кльоаку.

„О б с т а в а х и ж і".

С т і л стоїть коло третього вікна під стіною комори в розі, де є замок до комори. Роблять звичайно з грубих дошок його ноги „ко́ники", це квадратні брусики. Получені зі собою „столи́нами", це є дошками, які разом з дном творять рід досить глибокої скрині, накритої „блятом" стола. В тій скрині — столі складають різні речі, як хліб, яйця, горнята з молоком, приладдя до шиття й т. д.

„П о́ с т і л ь", це ліжко до спання. Ноги, „коники", є зроблені з твердого дерева. В горішній їх часті лучать їх бічні

---

[23]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 440, Присьпа, призьба.

дошки, які разом з дном творять рід плиткої скрині. В це накладають соломи, більше під голову, та накривають її плахтою. Вліті накриваються плахтами, взимі кількома плахтами й кожухом. Декуди багатші ґазди накриваються плахтами перетканими вовною, що звуться „сірі плахти". Ліжко стоїть по противній стороні печі, т. є в куті від комори, напроти вікон (Табл. IX. ч 1).

„Жердка" або „грядка", це вішак на одежу (Табл. IX. ч. 2). В розі над постіллю є прибита до стіни коротка грубша листва, з заглибленням всередині, в яке входить 1·5 m. довга жердка. Другий кінець жердки є получений з задовбанням стовпця, що звисає зі стелі, до неї прикріплений (Табл. IX. ч. 3). Від місця получення жердки зі стовпцем іде друга жердка, прикріплена іншим кінцем до стіни. На ній вішають одежу. Завісиста колиска є прикріплена до жердки — між нею, а печею.

„Поли́ця" з мякого дерева стоїть на лаві, а гора полиці є завішена на двох цвяхах. Дверей полиця не має, складається з 3—4 поличок. На полиці складають глиняну посудину. В куті між стіною а полицею є вільне місце, — „кут за полицею", де складають куделі. На землі під полицею є уставлений великий довгий камінь, під яким є два поліна. На нім уставляють „конву" з водою. В куті межи полицею, а дверми, складають приладдя до печі, як кочергу, лопату, ватральку й т. п. Коло полиці під лавою стоїть калиниця й котяче валівча. Образи висять на стіні від комори, над столом. В кут між печею а дверми змітають сміття. Там стоїть мітла з чатиння. Під припічком, а декуди під запічком, є отвір до „курячої кучки", де зимують кури. Під припічок скидають дерево до печі. Обуву тримають під запічком.

В хижі світять: а) скалою. [24]) Беруть галуззя ялиці, окоровують, (бо з кори більший дим), розколюють на кілька частин і довший час сушать на грядах. Запалюють в місці, де сходиться припічок з запічком, укладають одну на другу перехресно так, що горять лише кінці. Якщо кінець спідньої скали випалиться, „висмаркують" його, т. є відламують спалений вуголь через натиснення до припічка й знова кладуть

[24]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 130. скал (л) я, ла=лучина. Верхрацкий: Знадоби до словаря ст. 63.

на верх купки. До обслуги мусить бути через цілий вечір хтось з челяді,

б) каганцем, це бляшана, купована посудина. Через її шийку проходить до середини ґніт. Палиться олієм,

в) лямпою на нафту, яку купують у місті.

Сіни мають двоє дверей назовні, задні й передні, та двері до хижі (Табл IX. ч. 3). В куті між задніми дверми а стіною від двору стоять жорна.

Жорна (Табл. IX. ч. 4а) складаються з деревляних частей та з двох каменів. „Столець", це груба дошка, в якій є заглиблення у формі колеса о промірі около 30 cm., глибока 10—12 cm. На споді заглиблення є отвір, крізь який входить у середину „веретено". По обох боках напроти себе є отвори, в які входять „кросенця". Столець стоїть на чотирьох „лабах". Прилад, що служить до реґулювання віддалення каменів від себе, називається „підойма", та лежить у долі під стільцем між лабами. Складається з двох півперечок та з подовжнього получення, яке вяже сі собою обі поперечки. Поперечки є рухомі, головно ліва, яка може легко підноситися вгору й долину, при помочі „клинців". На подовжнім полученні спочиває одним кінцем веретено, а другий його кінець проходить через отвір у стільці, який називається „верети́лниця". В заглибленні стільця, спочиває нерухомо камінь, званий „спо́док". Це камінь у формі кола, з отвором у середині, зв. теж „верети́льниця", через який проходить веретено. На тім камені є другий камінь зв. „верхньа́к", який має в своїй середині від нутра заглиблення (Табл. IX. ч. 4б). Це заглублення, т. зв. „по́рплиця", є з твердого дерева. На порплиці опирається кінець веретена. По зовнішній стороні каменя є отвір, крізь який всипують зерно. Цей отвір зовуть „дуча́я". На обводі каменя є заглиблення, „ямка жорнянки", в яке входить жорнянка. Жорнянка входить одним кінцем в ямку жорнянки, другим своїм кінцем в поперечній дрючок кросенців.

Змелена мука висипується через отвір у боці стільця, який зветься „па́док". По обох боках падка є два кілки, на яких завішують посудину на муку.

Залежно від того, що мається молоти, зерно на крупи, чи на муку, уставляється віддалення каменів від себе при помочі підойми й веретета. Через дучаю всипують по жмені правою

рукою зерно, а лівою обертають камінь при помочі жорнянки. Зерно, призначене до мелення, стоїть у посудині на стільці.

За передніми дверми під стіною хижі стоїть

с т у п а. [25])

В Жукотині вживають ручної ступи до товчення льону, логази з ячменю, та до товчення макухів. Давніше вживали також ніжної ступи. Ніжних ступ сьогодні в цілім селі немає. Майже кожна хата має свою ступу. Ступа складається з двох частей: сама ступа, та „головач".

Ступа, це клец „відземковий", т. є з пня мякого дерева при землі, грубого 20—25 cm., високого 1 m. (Табл. IX. ч. 5а). В пні є діра 30 cm. глибока, у споду півкулиста. Цей отвір випалюють огнем в цей спосіб, що вгорі клеца укладають огонь, котрий у протягу двох днів випалить відповідню діру. Очевидно, треба „вогонь" пильнувати, щоби не згоріли боки клеца.

Головач (Табл. IX. ч. 5б, 5в) це клецок з твердого дерева, який всередині має отвір, по боках краї оброблені так, щоби головач можна вигідно обома руками тримати. На кінці є головач півокруглий, має залізний обруч, щоби не лупалося дерево й повбивані „гуфналі", яких уживається до кінських підків.

До отвору ступи всипують зерно, тримають обома руками головач, вдаряють згори, а зерно облупується з луски. По втовченню „опалають", значить підкидають зерном в кориті до себе так довго, поки не буде чисте зерно, а луска не відлетить. Потому очищують ще перед варенням в цей спосіб, що вкидають зерно до води; чисте зерно паде вспід, а дрібненька луска випливає на верх.

Під стіною, напроти дверей до хижі, стоїть через літо постіль. В розі під дверми напроти дверей до хижі стоїть станов або ґілетки з капустою, а над нею завішують коси. За дверми до хижі є драбина, „сходи на під"; часом роблять тут яму на бараболю. В розі напроти жорен є кілки, на які завішують мотовило.

Якщо в хижі є „майстерський варстат", то він стоїть у тім розі, де звичайно приміщують ґілетки.

---

[25]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 222. ступа. Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 352.

О л і й н и ц я. [26])

Декотрі ґазди мають в сінях олійницю. Це займає багато місця й тоді сіни мусять бути значно більші. В Жукотині є 2—3 олійниці. Ґазду, що займається „биттям“ олію, називають „олійник“.

Сімя льону сушать у печі й товчуть у ступах на муку. Муку несуть до олійника „спущати в олійницю олій“. Олій витискають перед Великим постом та Пилипівкою. Олійник мірить гарнцем (гарнець=4 l.), кілько зістає муки до перероблення. Кілько гарнців, тільки буде макухів. Льняну муку мішає з гарячою, переваренею водою; на один гарнець дає 0·5 l. води.

Муку вимішує дуже докладно з водою, поки не зробиться сипка, а потому запарює її на печі з камінною плитою. Не може бути залізна, бо палила би — а тоді олій чути димом. Запарену муку зсипає олійник до платка сукна, домашньої роботи, а потому до „колоди олійниці“.

Олійниця (Табл. IX. ч. 6а) складається з двох бельок з твердого дерева. Взагалі ціла олійниця мусить бути з твердого дерева, бо під високим тисненням розлетілася б. Ці стовпи є або на сильній деревляній підставі, або є вкопані в землю у сінях. Гора їх є получена сильним поперечнім бальком, якого кінці вистають 0·5 m. за стовпи. В $^{1}/_{3}$ долішньої частини стовпів є продовбані діри на поперечній стовп, званий „коло́да“. Всередині колоди є діра (Табл. IX. ч. 6 б), яка проходить через половину грубості колоди, а в ній є отвір, що проходить через цілу грубість, на відплив для олію. Діра в колоді має по боках рівці, крізь які стікає на дно олій. Під отвір колоди підставляють посудину, в яку стікає олій.

До діри в колоді вкладається льняну муку, завинену в сукно. Згори накладають на отвір колоди „кружо́к“ (Табл. IX. ч. 6 в). Це округлий, допасований до діри клец, який має вгорі деревляну ручку, зроблену з того самого кусня клеца, що цілий кружок. На кружок згори приходить півперечній бальок, на цілу ширину олійниці, якого оба кінці є вставлені в отвори бальків. Цей брус називають „яглиця“. В отвори по обох сторонах яглиці входять клини з дерева, які вбивані „тара-

[26]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 260.

нами", натискають на яглицю. Тарани це два дрючки, прикріплені на поперечньому бальку олійниці, на кілках. На другому кінці таранів є клецки у формі молота, а через їх середину проходить кінець жердки, який є рівночасно ручкою, за яку держить цей, що побиває тараном. Олій є цілковито витиснений тоді, коли дійдуть до кінця, а через отвір перестане текти олій. Один гарнець льняної муки дає $^1/_2$ л. олію та 1 макух. За роботу бере олійник останній макух і з нього олій, а кромі цього 5—6 грошів від 1 макуха.

На стіні дверей зі двора висять через літо розібрані кросна. Крім цього сушать тут під стріхою лічниче зілля.

К о м о р а.

Під стінами хижі й зовнішньою стіною є під самою стелею по одній грядці для вішання святочної одежі. Під стелею напроти дверей є дошка, на яку складають готове, звинене в ковбиці полотно (Табл. IX. ч. 8). Під замком стоїть підручня, менша ґілетка з мукою. Коло неї уставляють станви з капустою. За ними стоїть скриня з жіночим одягом. Під полицею на полотно є скриня на молоко, масло, яйця, а коло неї в розі скриня зі збіжжям, дальше під стіною мацьки зі сиром, масничка, та дрібніша посудина. В розі за дверми стоїть шафка на книжки, якщо хтось в хаті читати вміє, — а під нею пляшки, куржілі на олій і т. п. В стіні за дверми понад трамом є діра, звана „котячка", через яку входять до комори коти ловити миші.

С т а й н я.

Бідніші ґазди будують під одним дахом хижу та всі господарські будинки. Середньо заможній ґазда будує окремий

ЖУКОТИНСЬКА СТАЙНЯ.

будинок хижу й окремі господарські будинки, які містяться під одним дахом. Називають їх „стайня“ (Табл. IX. ч. 7). Слова „стодола“ в Жукотині цілком не вживають. Стайня стоїть боком до хижі, щоби було якнайбільше світла й сонця. „Стайня“ містить у собі: стаєнку, стайню, боще [27]), комору й возівню. Стайні будують звичайно так само як хижу, т. є вяжуть у гнізда та вугли. Пошивають стріхою так само як хижу, лише верх над стайнею є вищий, щоби зискати місця на пашу й солому. Стеля є над цілим будинком, лише нема її над бощем.

Стеля не є так щільна як у хижі, ані не є виліплена глиною. Ззаду будинку находиться „пелéвник“ [28]), нема його лише ззаду боща. Є це за стіною будинку ще одна стіна з брусів, вязана в гнізда й в угли. Місце межи тими обома стінами, т. зв. „пелéвник“ служить до складання вимолоченої соломи й паші. Зпереду перед стайнею є „присьпа“. Нема її тільки перед бощем, де будинок є на ширину присьпи, висунений вперед.

С т а є н к а є через половину напівперек переділена перегородою, високою на 1·5 — 2 m. У задній часті є взимі вівці, в передній телята. В овечій стаєнці є жолобок з одностайного клеца, а над ним драбинка на пашу. Помосту нема, підстелюється лише мерву, або листя.

С т а й н я. Має одні двері, а збоку віконце. Має „міст“, часть його — це „мостúна“. Це округлі тонкі пеньки, перерізані здовж на дві часті, звернені округлою стороною вдолину, рівною вгору. Поміст іде в стайні в два ряди, а серединою є хідник, нижче положений, т. зв. „жолобнúцьа“,[29]) де зсувають з під худоби гній. Під мостом є порожнє місце, де стікає моч, яку вибирають ведрами 2—3 рази дороку. Худоба стоїть на помості, привязана до жолобів, над котрими є драбинка. Жолоб іде через цілу довжину стайні по обох її сторонах. Між худобою а кіньми є перегородки, звáні „перебойна“ [30]). Якщо худоба є неспокійна, то буває їх кілька. В ро-

[27]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. ст. 82. боїсько = тік у стодолі.

[28]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 106. Пелевник = пелевня. Головацкій: Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси Т. II. ст. 70.

[29]) Шухевич: Гуцульщина, Т. І. ст. 91.

[30]) Железовський: Укр.—нім. слов. Т. II. ст. 610. перебоїна (—бойна), Scheiderand.

зі за дверми є прича з дошок, завішена під стелею, зв. „присьльанка"; це улюблене місце новоженців.

„Боще" має перед висунений і рівняється з присьпою. З боку виходять дверцями на боще; зпереду на цілу ширину боща є двокрильні ворота. Ззаду є фіртка. „Тік боща", це сильно убита земля, вирівняна глиною, де молотиться. В куті зпереду, по правій стороні, складають січку для худоби, а за нею ззаду під стіною стоїть січкарня. Під стіну комори зсувають вимолочене зерно.

В коморі складають різне знаряддя, упряж на коні, рільничі знаряди, клоччя, ланцюхи, шнури, майстерське приладдя та різну посудину.

„Колесня" має стелю й там находяться вози, сани, плуги, борони й т. д. В колесні переховують також „точило"[31]) (Табл. IX. ч. 11), на якому гострять залізне знаряддя, як сокири, топори, різаки до січкарні, долота й т. п. Точило, це камінь у формі колеса, з чотирокутнім отвором всередині, в який входить дерев'яний валок. Камінь є вправлений в столець. Один кінець валка спочиває в стільці, другий є получений з корбою до обертання. На споді стільця є рівець на воду, щоби камінь був все мокрий.

„На стайні", т. є на стелі будинку, складають збіжжя й пашу.

Перед стайнею є яма на гній, виложена камінням.

„Склеп" це пивниця, яку будують під хатою, або частіше стоїть окремо недалеко від обійстя. На це вибирають

„СКЛЕП".

[31]) Гринченко: Слов. укр. яз. точило = точильный камень.

сухе місце, на горбку або в кручі. Вибирають яму 2—2·5 m. глибоку, обмуровують стіни ями камінням, лупаним зі скали. Споюють зі собою глиною. Склепіння роблять так, що закладають півокруглі деревляні „буштилі". Їх уставляють по кілька коло себе, прикривають дошками й на тім мурують склепіння. По скінченню виймають буштилі та дошки. Верх склепіння вимащують глиною, а над ним роблять стріху. Склеп має досить малі двері, щоби лише міг зайти чоловік з міхом. Переховують тут бараболю, буряки, моркву й т. п. На горі під стріхою переховують околоти, вязки китиць та пашу.

Часом роблять „яму на булю". Викопують на горбку яму, де не підходить вода, глибоку на 2—3 m. Вхід до ями „оцимбровують" деревляною рамою. Отвір покриває колиба.

Якщо ґазда має тільки паші або снопів, що „на стайні" їх помістити не може, тоді робить „о б о р і г" недалеко обійстя, або на самім обійстю. Це чотири в квадрат закопані стовпи, а на них є рухомий дашок зі соломи, дошок або з кори. Коли під оборогом паші нема, то дашок лежить на землі. Вміру прибування паші, підносяться його вгору.

„С т і г" роблять у цей спосіб, що вбивають у землю довгий кіл, навкруги нього укладають пашу. Вдолині стіг є ширший, вгорі вужчий. На кінець кола накладають китицю, яка хоронить вершок стога перед замоченням. На головку накладають часто збитий горшок, щоби певніше охоронити перед замоченням. Так під оборіг, як і під стіг, підкладають патики, щоби паша не прилягала безпосередньо до землі.

К е р н и ц і цимбрують дубиною, або мурують камінням. Тепер уживають бетонових рур.

О г о р о д ж е н н я.

Подвіря огороджують „воколами" (вокіл). Це плетений напереміну тин.

П л і т з „з у б á ч а". Два коли перевязують зі собою в кількох місцях патиком, загнутим у колесо (Табл. IX. ч. 9). На це кладуть жердки. Такі плоти ставляють переважно на перегонах, куди женуть худобу. „Зубач" це одна поперечньо уставлена жердка.

Якщо поле зі збіжжям прилягає до пасовиська, то щоб охоронити збіжжя перед худобою, укладають на границі пасовиська й поля стяті корчі ялівцю, чатиння й галуззя.

Щоби охоронити розсаду капусти перед курми, вбивають довкола „кіпне кіля“ в землю густо, щоб кури не могли продістатись на грядку.

На стежках, де треба проходити через огородження, а де могла би заходити чужа худоба, там роблять „п е р е л а з и“ (Табл. IX. ч. 10). Перелаз, це зниження в одному місці плота, майже до половини висоти. Перелази можуть бути зроблені з дошок, або з кругляків. Коло перелазу дають звичайно більший камінь, щоби можна вигідніше перейти на другу сторону. Пеньки біля перелазу так уставляють, щоби можна було в кожній хвилі їх виняти.

Ф і р т к и роблять при огородженнях тином. Це дверцята на „вужівках“ (Табл. IX. ч. 12). Межи два коли в плоті вставляють фіртку; один її бік звязують вужівкою. Щоби долішній кінець фіртки не вбивався в землю, підкладають під нього камінну плитку.

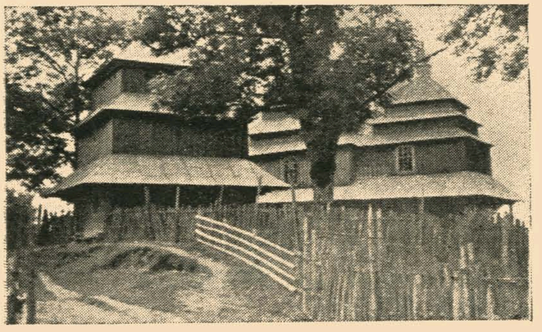
Якщо перед хижею є різ, через який мають переїжджати фіри, тоді роблять деревляні містки. Кладуть напівперек рова 3—4 клеци, на які накладають поздовж округлі або півплоскі клеци, накривають їх чатинням та засипують землею.

На малих вузьких потоках, які можна легко перейти, чи перескочити, не роблять цілком містків. Як ріка дещо більша а плитка, кладуть у відступах від себе камені, по яких можна сухою ногою перейти на другу сторону. На ширших та глубших ріках роблять для переходу „ла́вку“.

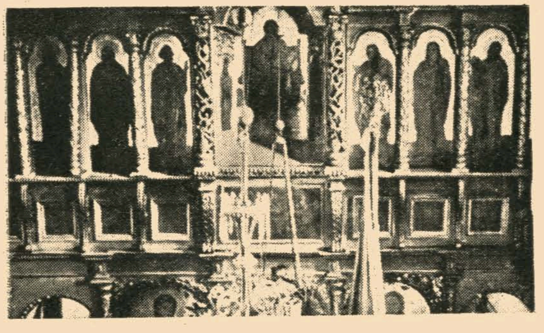
„Л а в к а“, це перехід через ріку для піших. Досить довгий клец, — залежно від ширини ріки чи потоку. Стесують його з одного боку. Якщо беріг є високий, то клец опирають одним кінцем на однім, другим на другім березі ріки. При плоских берегах уставляють з каміння підмурування. На середині ріки дають підпору „кобилину“, якої один кінець вбивають у корито ріки, а другий піднесений вгору опирається на двох клецах (Табл. IX. ч. 13). Горою проходить лавка. На березі, на якім лежить грубший кінець лавки, вбивають у землю кіл, а до нього прибивають ланцюхом лавку, щоб вчасі виливу вода її не забрала. Часом дають з одної сторони поруччя.

Містків для фір не будують, це роблять власті. Якщо містка нема, шукають бродів, куди переїжджають.

Церква в Жукотині не стилева, тому ближче нею не займаюся.

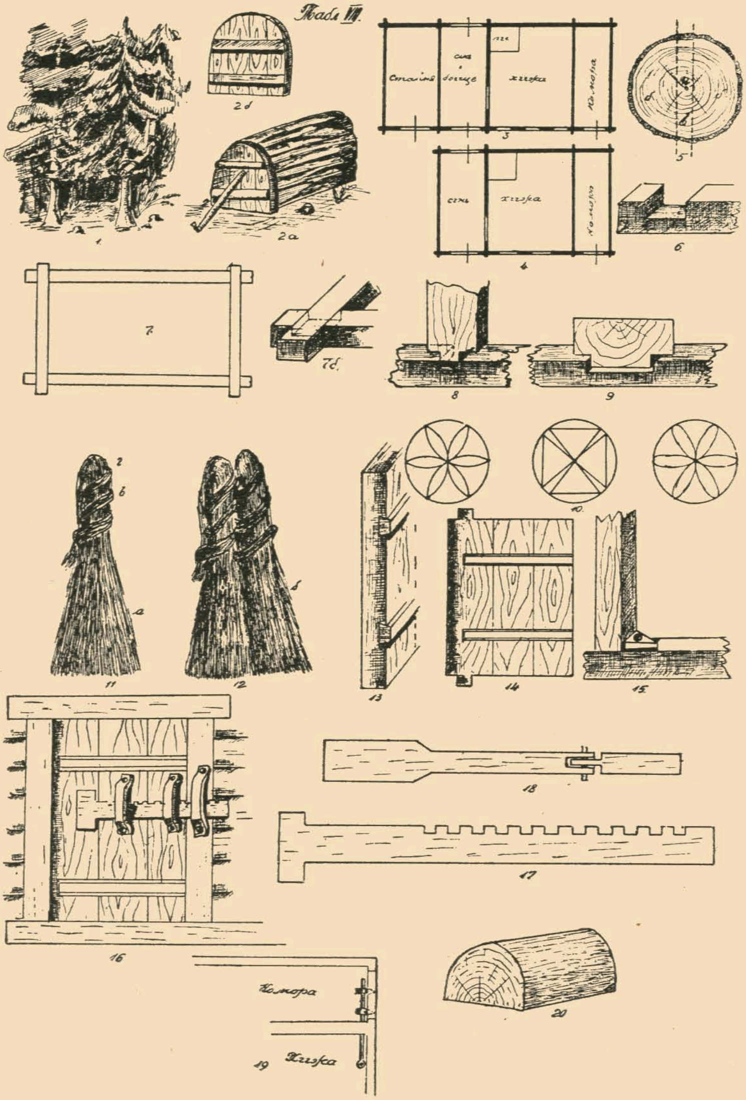

ЦЕРКВА В ЖУКОТИНІ.

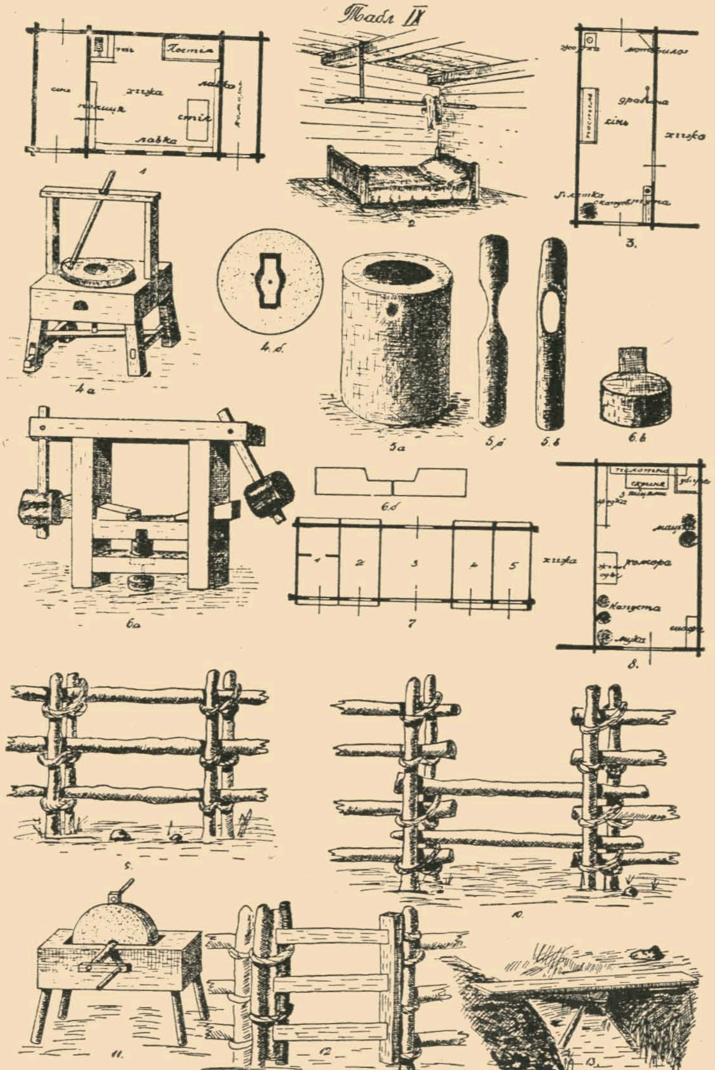

ІКОНОСТАС ЦЕРКВИ В ЖУКОТИНІ.

ТАБЛ. VIII.

Жукотин: 1. буди; 2 а, б колиба; 3. плян хижі зі стайнею й „бощем“ під одним дахом; 4. хижа зі сіньми й коморою. 5. виріз дошок з клеца; 6. „гніздо“; 7. 7 б трами; 8. гніздо в трамі; 9. „ґраґар“; 10. прикраси ґраґара; 11, 12 а, б — китиці; 13. двері на „тиблі“; 14. „яглиці“; 15. „верія“; 16. замок; 17. засува; 18. западка; 19. замок у коморі; 20. клец до випалення печі.

Жукотин: 1. обстава хижі; 2. „грядка“ над постіллю; 3. обстава сіней; 4. а жорна; 4. б верхняк; 5. а, б, в - ступа; 6. а, б, в - олійниця; 7. стайня: 8. комора; 9. пліт з „зубача“. 10. перелаз; 11. точило; 12. фіртка; 13. „лавка“.

V.

ХЛІБОРОБСТВО, СКОТАРСТВО Й ЛУЧБА.

1. ХЛІБОРОБСТВО.

Хліборобство та скотарство - це головне заняття жукотинського ґазди. Всі інші джерела доходу сходять на другий плян. Жукотинський ґазда — це питомий хлібороб та скотовод, тому його заняття й цілий спосіб життя є відповідньо до цього достосований.

Ґрунти села Жукотин тягнуться від півночі на полудне (Табл. X). Межують від півночі ґрунти сіл: Шандровець, Боберка, — від полудневого заходу: Дністрик - Дубовий, — від північнього заходу: Беріжок.

Майже через половину ґрунтів Жукотина пливе ріка Дністер, до якої впадає кілька потічків. З правої сторони: Потік з під Дощаних, Потік з Бабцівки, Потік зза Горба, Потік з Яворівського, та Потік Лісковатий. З полудневої сторони впадають до Дністра: Потік з Дністрика-Дубового, Потік зза Полонинки, Потік з Хащовання, та Потік з Кулів.

На північ від Дністра, від сходу є поля: Горб, Літовище, Васівка, На Яворівськім, Бабцівка, Кичера, Попівський-Горб, Громадські горбки, Команець, На Дощанах, Широке.

На полудне від Дністра, від сходу: Ровінь, На Опальнях, Хащовання, Довгий - горб, Полонинки, Дубінець.

Управу землі жукотинського ґазди можемо поділити; 1) ліси, 2) сади, 3) пасовиська та толоки, 4) луки, 5) управа пашних ростин, 6) управа збіжжя, 7) управа городових ростин.

Л і с.

В Жукотині є три камплекси громадських лісів, разом 150—200 морґів, та біля 50 морґів парохіяльного ліса. Крім цього поодинокі ґазди мають $^1/_8$—1 морґа. Давніше мали ґаз-

ди більше ліса, зчасом ліси повирубували та позамінювали на орні поля. Плянової лісової господарки жукотинці не ведуть. Ліс засівається сам, сам без помочі росте. Якщо дуже густий, то „пересихає“, або його прочищують тоді, коли потребують галуззя чи пеньків. Ґаздівські ліси, це смерекові та ялові. Листястих лісів нема. Користь, яку ґазда має з ліса, це матеріялове дерево, галуззя, чатиння, ягоди, гриби, та попас для худоби. Букове дерево на опал купують в розлучанськім лісі, в лімнинській Маґорі та в Літовищі на Утриті.

На катастральних мапах ґаздівські ліси є зазначені як корчі або невжитки й длятого вони не підлягають господарському плянові. Ґазда може довільно вирубувати свій ліс.

Ясень садять коло хати. Це дерево потребує багато води, тому осушує довкруги хату. Його тверде дерево є добрим матеріялом, необхідним для виробу деяких господарських знарядів.

С а д і в у Жукотині не багато; спеціяльно плеканих ґаздівських садів тут майже нема. Ґазда засаджує коло хати кілька щіпок овочевих дерев, та більше про них не журиться. Длятого й овочів тут дуже мало, а ті які тут є, це напів дички. Ті овочі зїдають сирі, часом роблять на зиму „суш“.

Т о л о к и. Громада Жукотин не має ані пасовиська, ані толоки. Звичайно кілька ґаздів зіставляє свої сусідні поля через один рік облогом, т. зв. „перелóги“, [1]) або не заорюють піль через кілька літ, т. з. „морóги“ [2]). На такій толоці випасають свою худобу. Такі толоки не дуже добрі, бо худоби є багато та пасеться щодня на тому самому місці. Давніше випасали на таких толоках також вівці. Тоді було щегірше, бо вівці дуже випасають траву, а кромі цього вчасі дощу своїми гострими ратицями її витолочують, а толока виглядає, начеб зволочена бороною. Тепер віддають вівці на випас ватагам, або вгори глибоко в полонини, як до Дидьової або до Ліктя. Дещо худоби випасають у своїх лісах або в громадських.

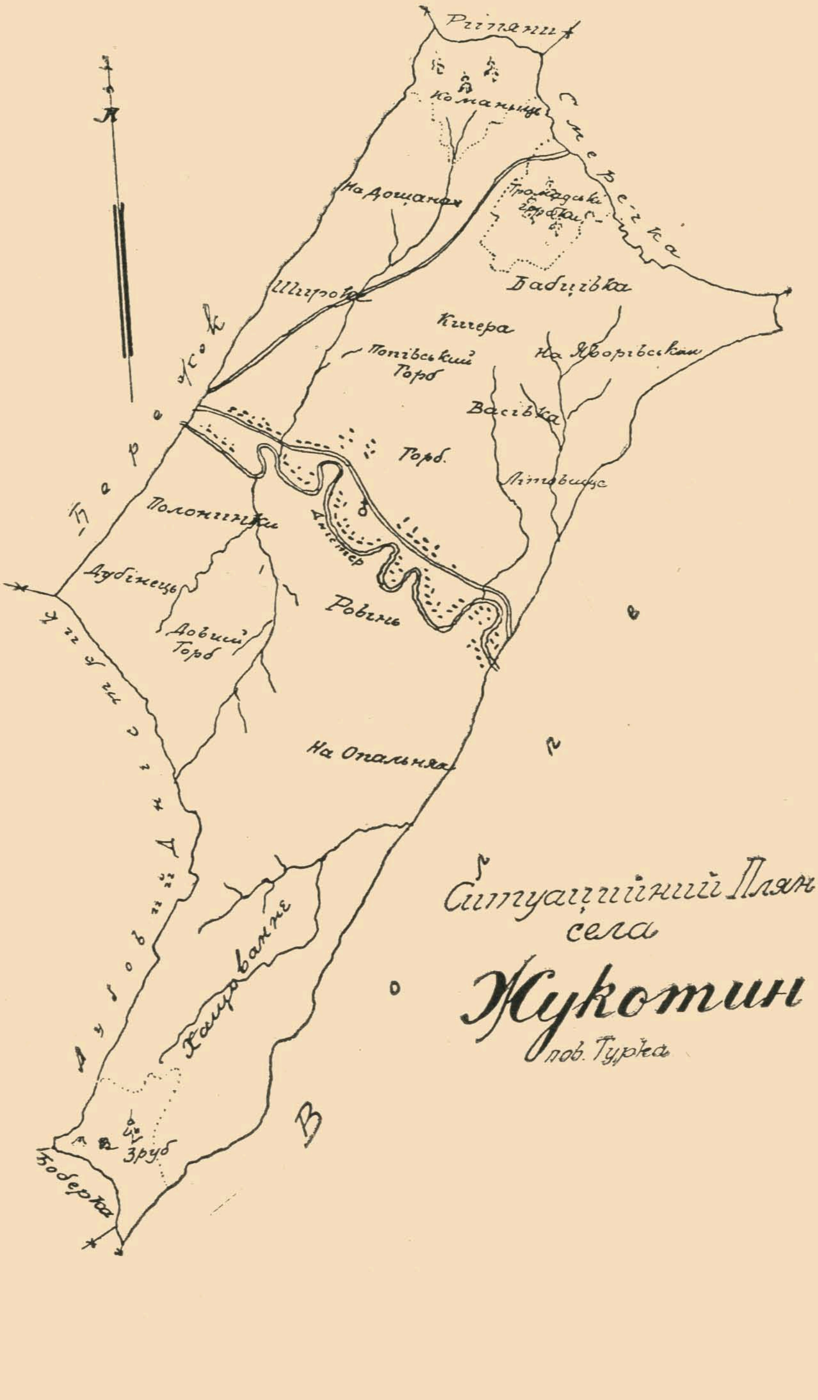
Л у к и достачають найбільше паші. Жукотин не має багато лук, у кожному разі тільки, що вистачає на про-

---

[1]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 124. Переліг, — логи = Нѣсколько лѣт не обрабатываемая земля.

[2]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 445. моріг — роги = мурава, трава.

ТАБЛ. X.

Ситуаційний Плян
села
Жукотин
пов. Турка
На Дощанах
Кичера
Попівський Торб
Васівка
Торб.
Полонинки
Дністер
Дубінець
Довгий Торб
На Опальнях
Зруб
Боберка

кормлення своєї худоби. Купувати поза границями свойого села не потребують. Трава жукотинських лук є на сіно дуже добра. Квасної трави нема, бо почва суха. Дуже добре є сіно з дебрів і з т. зв. „лужа̀нок", т. є прибережніх лук над потоком. Багато тут „дикої команиці", „ленча" та „молоча" (Leontodon taraxacum, Löwenzahn). Лук не управляють, не дають штучних навозів, посів є природній.

Крім сіна — сіють на пашу команицю, ленчу та травку.

Команиця (Viola tricolor). Під засів команиці поле мусить бути добре згноєне, або вжитий штучний навіз. Звичайно сіють команицю зі збіжжям і збіжжя косять, а команиця зістає. Команицю стяту зі збіжжям витрясають а збіжжя звязують у снопи. Команиця росте на стерні, а восені косять її другий раз. В цей спосіб можна команицю косити два рази дороку через три роки, — потому команиця „стара", не росте більше.

Ленча (Eroum lens). Це однорічна паша. Найчастіше засівають разом з вівсом; скошується зі зеленим ще вівсом, другий раз косять її як отаву. Травку (Hyla arborea) сіють звичайно з ленчою та вівсом, часом з команицею. На сіножатях, які зрили крети, найкраще росте травка.

Залежно від того, чи лука є ліпша чи гірша — „пісна", косять сіно два рази дороку. Косять у липні й червні, а отаву при кінці вересня. Косять косою. Коса складається з кісяти (стор. 24), та з коси.

Коси купують жукотинці в Турці. Коса [3]) складається: 1) пятка (Табл. XI. ч. 1). Це та часть коси, яка лучиться з кісятем, 2) прут, це хребет коси, 3) полотно, це та часть коси, яка є межи прутом а вістрям, 4) вістря, 5) кінець коси. Коси клепають молотком на „бабці", — це є мале ковало на косу. Затуплену косу загострюють каменем (острільний камінь), який переховують у кушці (ст. 23) з водою.

По скошенню сушать траву. Стяту траву з під коси називають „сіно в вала́х". Якщо сонце трохи висушить вали, розбивають траву граблями, обертають кілька разів на всі сторони, щоби добре висохла. Під вечір сіно громадять і складають у „копи́ці". На другий день рано знов розкида-

[3]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 196; Гринченко: Слов. укр. яз. Т. І. ст. 289. коса; Шухевич: Гуцульщина Т. І. ст. 169; Фальковскі: Волосате, Літ. Бой. ч. V. ст. 17.

ють не так тонко як попереднього дня, та обертають два до трьох разів. Сіно з пісної луки сохне звичайно два дні, натомість сіно з сочистих ростин треба сушити до тижня. Цілком сухе сіно звозять додому.

Скошену команицю — (а косять два рази дороку) — тримають кілька днів у „валáх" [4]). Опісля або розбивають вали, або так у валах добре висушену укладають у „вóстерви". Так стоїть на полі 1—2 тижні, залежно від погоди, потому звозять додому. В разі слоти треба сіно сушити довше. Якщо команиця лежить довше „на дощі", загниває й не надається на пашу.

В Жукотині хати стоять здовж гостинця, а по обох боках тягнуться поля, які звуть „прути" [5]). За тими полями - прутами є поля, звані „лáзи" [6]), які залишають на пасовисько. Заорані лази, де була попереднього року толока, називають „цáрина" [7]). На царину йде щороку церковна процесія, — „йде навколо царини". Це молебень, щоби охоронити поля від градобиття, посухи й т. п. Щороку напереміну царина є по одній то по другій стороні села, щоби ті поля не дуже врожайні „відпочали".

На орних полях сіють збіжжя, садять бараболю й біб. Сіють слідуючі роди збіжжя: пшеницю, жито, ячмінь та овес.

Пшениця (Triticum vulgare) [8]). Пшеницю сіють на найкращім полі. Сіють лише яру пшеницю. Назагал сіють її дуже мало тому, що не щороку вдається, по друге відповідного поля є в Жукотині дуже мало. Найчастіше сіють по бараболі. Цієї ріллі гноїти не треба, бо була гноєна під бараболю. На весну орють плугом

Плуг [9]). Музей „Бойківщина" має з Жукотина плуг, цілий з дерева, без одного кусня заліза. Має мати біля 200

---

[4]) Гринченко: Слов. укр. яз Т. I. ст. 123. Вал, вали, = кучка сѣна; о. Кміт Ю. Словник бойківського говору ч. II. Літ. Бой. ч. IV. ст. 22.

[5]) Желеховський: М.-нім. слов. Т. II. ст. 785. прут, m. Ruthe als Feldmass.

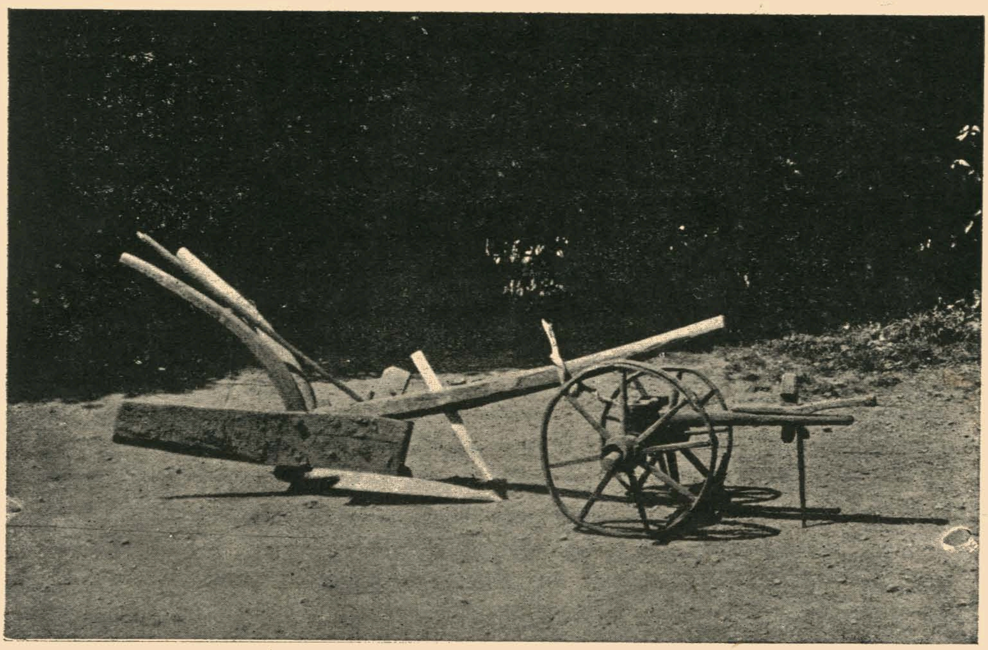
[6]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 341. лаз, зу, нарѣзки полей.

[7]) Желеховський: М.-нім слов. Т. II. ст. 1050. царина=Weideplatz.

[8]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 214—219.

[9]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 167—178. Falkowski—Pasznycki: Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem ст. 26, 27. Фальковскі Ян; Село Волосате, Літ. Бой. ч. V. ст. 17.

літ. В музею є також плуг тільки зі залізним лемішем, решта деревляна. Третій плуг має деревляне рало з окутим вістрям. Тому що поодинокі části деревляного плуга мають ті самі назви що й тепер вживаний, подаю лише його світлину. Плуг (Муз. Бой. ч. 2575/1) складається з деревляних та залізних частей.

ДЕРЕВЛЯНИЙ ПЛУГ ІЗ ЖУКОТИНА.

„Гряділь“ (Табл. XI. ч. 2.) це буковий дрючок у середній частині дещо вигнутий. Лучиться своїм грубшим кінцем з „чепигою“, а в своїй $^1/_3$ части зі „стóвпом“. На тоншім кінці має дірки на „кýрець“. Дірки реґулюють глибину орання. Якщо курець у ближчій дірці до чепиг, плуг оре плитше.

Плуг має дві чепиги: „бороздну́ чепи́гу“ ліву й „поличну чепигу“ праву.

Борозня чепига лучиться з гряділем (Табл. XI. ч. 3), а долиною зі „стрілою“. Чепига є в горішній части загнута. Вмісці получення борозньої чепиги з гряділем є широкий отвір, де входять клинці (1 — 3). Служать до реґулювання орання.

Полична права чепига не сягає до самої стріли, тільки кінчиться перед стрілою. З борозньою чепигою лучить її залізна клямра, а дещо вище залізний прут.

Залізна часть плуга складається з „переднього заліза" або „леміша", та з „рала" й „полиці".

Переднє залізо міститься на гряділю, менш—більш вполовині його довжини. Воно є прикріплене залізною клямрою, або проходить крізь гряділь, де його зміцняють залізними або дерев'яними кілками. Рало й полицю разом — називають „бляха". Рало є залізне, гартоване; загострений його беріг підрізує скибу. Рало лучиться з полицею, яка має завдання ломити скибу. Бляха лучиться зі стовпцем, чепигою, полицею й зі стрілою. Стріла є залізна й лучить зі собою чепиги, стовп і бляху.

„Теліжки" [10]) мають завдання придержувати гряділь, та лучать плуг із запрягом.

Вони складаються з двох колісцят з дерев'яною або залізною віссю та з вилкуватих, дерев'яних сниць. В отвір вилок сниць входить „ручи́чка", яка придержує гряділь, а своєю серединою залізний обруч, т. зв. „вожего́в", якою по одній стороні ручиці зечеплюють гряділь плуга. На другому кінці сниць є „щока", яка піддержує штельвагу.

Їдучи в поле, бере ґазда плуг на віз, або вивозить його на підволоці. Звичайно їде возом, бере плуг, борону, теліжки та зерно на засів. На обійстю перед виїздом хреститься, про що вже була мова на ст. 33. Поле під пшеницю оре досить плитко. В Жукотині орють загально плитко, бо під тонкою верствою чорнозему є каміння, шутер або „мертвиця". Переорюють раз, дають коням відпочати, а самі „толочать скибу". Роблять це ногами. Потому беруть збіжжя до мішка що зветься „сівак", завішують його через рамя й сіють.

Зерно під засів змінюють, бо вироджується. Міняють його межи собою або у більших землевласників; самі не спроваджують. По засіянню „воло́чать" бороною.

„Борона" [11]). В Жукотині вживають „билеватих", рухомих борін. Нерухомих, залізних не вживають. Дерев'яна

---

[10]) Гринченко: Словар укр. яз. Т. II. ст. 253. Теліга, ги, ж.

[11]) Гринченко: Словар укр. яз. Т. I. ст. 88; Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 179 — 186.

часть складається з двох „дощичок“ та з „билів“. Дощинки є так прикріплені, що билі є рухомі (Табл. XI. ч. 4). На першій билі нема цілком цвяхів, дальші, — яких є 8 — 12,

ЖУКОТИН: ВИЇЗД У ПОЛЕ З БОРОНОЮ НА САНКАХ.

мають т. з. „бороняні гвіздзя“. В одній билі є 6 — 7 бороняних „гвіздзів“. Ті цвяхи робить у селі коваль. На передній билі, т. зв. „побігачці“ є рухоме кільце, яке може проходити подовж цілої побігачки. До кільця доходить кілька огнив ланцюха з гачком, за який причіпляють штельвагу. Бороною волочать засіяну рілю, щоб її вирівняти й закрити зерно.

Жито [12]) (Secale cereale) сіють по бульбі, по команиці, по вівсі й т. д. Як ґазда хоче посіяти жито на полі, що лежало облогом, то наперед „паринає“. Паринати, значить зорати поле досить плитко, щоб ріля стала пухка. Роблять це в яких два місяці перед сіянням, не заволочують, лише залишають у скибах. Скиби пересихають, а по часі крушіють. Опісля їх „скородять“, т. зн. волочать бороною, щоби їх дещо порозбивати, а після цього звозять гній. Гній вивозять на поле при кінці жнив. Штучні погної вважають за гірші від звіринного гною, хотяй вживають їх також багато.

Жито сіють також на згноєнім полі через „кошари“ овець. На пісних полях сіють лубін. Сіють його на весну. Вполовині літа, коли лубін у найбільшім розрості, переорюють його й він під скибами перегниває. Пізніше переорюють рілю щераз і сіють жито.

Гній звозять на поле, скидають копачкою (ст. 23) з воза на купу, та „розмітують“ по полі деревляними, рідше за-

[12]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 220.

лізними вилами. Щоби гній не пересихав, приорюють його. По черзі сіють, заволочують. Жито сіють яре й озиме. Під яре жито багато не гноять, бо його сіють по бульбі, під яку треба було гноїти попереднього року.

Орати [13]) зачинається все від старої борозни. На старій борозні роблять т. зв. „склад". Один кінь, „борозний" іде борозною, „підручний" іде по незоранім полі, по другій стороні борозного коня. Скиба падає на сторону борозни й її закриває. Як плугатор дійде до кінця поля, завертає коні, так що борозній кінь іде частинно вільною борозною. Від складу оре на обі сторони так, як зазначено на рисунку (Табл. XI. ч. 5 а). Якщо дійде до межі по лівій стороні, то по правій зістає ще кусень неораного поля. Відтак оре від межі по правій стороні. Оре так, що скиби падають на межі; це зовуть „прилу́да". Опісля оре, так що раз оре здовж правої межі, то знову повертає до місця, де передтим скінчив орати. В цей спосіб у середині того відтинка поля буде „склад", де обі скиби зійдуться зі собою (Табл. XI. ч. 5б). Наколиб у цей спосіб щороку орати, то поле стало пересувалося би в праву сторону. Коли візьмемо під увагу, що в однім році пересунулося б о $^1/_2$ m., то за 10 літ пересунулося би на праву сторону о 5 m. Тому в слідуючім році зачинають орати від правої сторони. Якщо поле є над кручею, — часом один кінець, а коні не можуть дійти до його кінця, тоді заорюється його поперек; це зовуть „заворець".

Овес [14]) (Avena sativa) удається й на гіршому полі. Під овес не треба вже так дуже виробляти поля, як під пшеницю чи жито. Тому звесною відразу рілю орють, сіють овес і волочать. У Жукотині знають три роди вівса: „просте збіжжя", „біле збіжжя" та „гривач" або „колосач". Завважити треба, що овес називають у Жукотині „збіжжя"; жито та пшениця — це не збіжжя — тільки жито або пшениця. Біле збіжжя та гривач вимагають доброї землі, просте збіжжя удається й на гіршім ґрунті.

Я ч м і н ь [15]) (Hordeum vulgare) сіють під кінець весни. Поле мусить бути добре згноєне.

Б і б (Vicia faba). У Жукотині сіють досить багато бобу.

---

[13]) Шухевич: Гуцульщина. Ст. 164.

[14]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 219.

[15]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 213.

Розсівають його в полі на гній, а опісля разом приорюють. На біб „січуть скибу", щоби листки бобу могли скоро видобутися зі землі. Січуть мотиками.

Мотика [16]) складається з деревляної часті, мотичини (стор. 24), та з залізної мотики. Залізні мотики роблять сільські ковалі. Складається з обуха з отвором на мотичину. Під сподом під мотикою є згрубіння, зване „прут". Дальше маємо вістря мотики (Табл. XI ч. 6).

Лен (гляди сторона 33).

Декотрі ґазди сіють „во́ркіш". Це рід ячменю, з якого роблять крупи. Також сіють „гаромшу", рід пшениці, з якої роблять крупи.

Пшеницю, жито й ячмінь жнуть серпами. Серпи роблять ковалі в селі. Серпи є зубчасті або гладкі. Зжате збіжжя вяжуть зараз у снопи й укладають у кіля. Так стоїть на полі біля двох тижнів, а потому звозять додому.

Овес косять косами. Косар косить, а жінка „вязаля" [17]) іде за косарем і збирає накошені вали, та вяже в снопи.

Біб „ломлять", т. є зжинають серпами. Вяжуть у „китки", складають у „купки" по кілька разом, щоби добре висохли, а потому складають у кіля.

Збіжжя складають „на стайні", де лежить до зими. Взимі молотять на бощі ціпами. Зерно очищують „через віяння" вітральками або „млинкують" млинками. Складають у „сипні су́сіки" т. є в скрині на збіжжя або в кадовби. Біб молотять, очищують через віяння та зсипують у коморі у ґілетки (стор. 19).

Бараболя зветься в Жукотині „бульба" або „буля". Іншої назви не вживають. Бараболю садять у Жукотині „за плугом" або „за мотикою". Поле під бараболю мусить бути добре згноєне. Орють „на грядки", т. є загони мусять бути вужчі, щоби в літі можна було бараболю управити, а також зогляду на слоту, щоби бараболя не вимокала, роблять вужчі грядки, а борознами спливає вода. При оранню садять за плугом. Того що садить бараболю, називають „сади́ля". Са-

---

[16]) Falkowski—Pasznycki: Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem. Ст. 16.

Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. Ст. 147.

[17]) Желеховський: Укр. нім. слов. Т. І. ст. 132. вязальниця, вязільниця=Garbenbinderin.

диль мусить бути кілька осіб і звичайно одні помагають другим. Бараболю садять у борозні під скибою, в віддаленню на довжину стопи. Садять бараболю у кожній борозні, „за ко́ждов ски́бов“ і тоді росте вона густо, або в другій борозні, „за дру́гов ски́бов“ і тоді росте рідше. Бараболю, призначену на насіння, беруть цілу, — якщо більша — перекроюють її на 2—3 частини. Бараболю до садження привозять у мішку, складають на сусідському полі, розвязують мішки, садилі набирають до опалок (ст. 26). Кожна садиля має означену частину, на якій має бараболю засадити; йде вона за плугом і кладе її під скибу. Засаджена бараболя під скибою кільчиться. Пізніше скибу „січуть“, т. є перетинають і розбирають мотикою; посічені скиби „скородять“ боронами. Як бараболя вийде на верх землі, тоді „порушують“ бараболю, т. є довкола корчика бараболі окопують землю. Поки бараболя зацвите, „підгортають“, зн. довкола корчика бараболі нагортають землю. Порядок праці такий: 1) січуть скибу, 2) порушують, 3) підгортають, 4) викопують бараболю.

Вполовині або при кінці вересня „викопують булю“. Викопують мотиками, вибирають і перебирають, складають до кошів і зсипують до мішків.

У Жукотині садять тепер кілька родів бараболі:

„Біла бульба“, „рапата“ або „андерсонка“. Може бути біла або червона.

„Бульба сина“, добра взимі, росте велика.

„Гамерицька бульба“, городова бараболя. Дозріває скоро. Вона є ясно-жовта, має гладку лупину.

Бараболю переховують у „склепах“, або в „ямах“. У Жукотині в кіпцях не переховують. Підручно тримають у хаті під постіллю, або коло печі. Звичайно приносять зі „склепу“ в суботу на цілий тиждень.

Вчасі копання сортують бараболю. Осібно беруть „здорову бульбу“, осібно „дрібну бульбу“, яка йде на корм для курей і свиней, та „гнилячку“, яку січуть до січки для коров, або дають свиням.

Ярину садять у городах, які є близько хат. Земля мусить бути добра. На весну гноять, приорюють згноєну рілю, „справляють“ т. є перекопують мотиками, щоби земля була пухка. Часть городу призначують на „гамерицьку булю“, часть на капусту, часть на коноплі, дещо на „тичний горох“.

Буряки, брукву, моркву, петрушку, чосник, цибулю, ,,зрізуванець" (тримбулька) та фасолю садять у невеликій скількості. Декотрі сіють пастернак, рід білої моркви.

На капусту розсівають ,,розсаду" на малій градці й огороджують ,,кіпним кільом" (ст. 7). Роблять це зараз на весну. Як розсада підросте, так що можна вже садити, ,,вимикують" з ,,розсáдника" та садять на городі.

Ярину полять кілька разів через літо. Садять для свойого вжитку. На зиму переховують чосник і цибулю в ґілетках на поді, або в коморі сплетені в коси; буряки, моркву, брукву й пастернак у склепу, петрушку сушать на зиму разом з ,,матиною", т. є з листками. Миють, грубшу перетинають на 2 – 3 кусні, надівають на шнурок як гриби й сушать під стріхою перед хатою на жердці. По висушенню фасолю й горох ,,тереблять", т. є вилущують зі стручків і зсипують у ґілетки в коморі. З капусти визбирують вліті жовте листя й дають коровам до подою. На капусті нищать ,,осільниці" (гусениці), визбируючи їх, або скроплюють листя квасом з капусти. Капусту вирубують пізньою осінню. Зруб по капусті звуть ,,капусцянка". На ,,капусцянку" пускають коні, корови, які вигризають пеньки з капусти. Вирубану капусту звозять на боще або до сіней. Своя челядь чистить вечерами капусту та шаткує на шатківницях. Шатківниці роблять самі; деревляну часть з букового дерева, а ножі роблять зі старих кіс. Квасять у станвах.

2. СКОТАРСТВО.

Крім хліборобства дуже важним чинником у здобуттю середників до життя й джерелом доходу є для жукотинського ґазди скотарство. Годівля домашніх звірят є для хлібороба необхідна; одні звірята, як кінь, віл помагають йому в управі ріллі, інші як корова, вівця, коза, дають молоко й навіз, без якого хлібороб не може обійтися. ,,Приховок" дає йому готівку необхідну для оплачування податків та на закуп таких предметів, яких сам собі зробити не може.

,,Худоба": це корови, воли, вівці, кози. Зовуть також ,,єміня" (,,жени пасти єміня").

Корови. Спеціяльної раси коров у Жукотині немає. Назагал корови дрібні. Один ґазда в Жукотині тримає бугая власного хову; це однак не расовий бугай. За ,,ведення" ко-

рови до бугая платять 25—50 гр. Корови тримають для молока, а більше для обірника. Вліті пасуть їх на пасовиськах, також докормлюють буряном або минуло-річнім сіном. Взимі кормлять сіном, вівсяною соломою й січкою.

Січкарня. [18]) Тепер уже вживають машинових, купованих січкарень, які купують у Турці. Давніше вживали власної роботи. Це корито з дошок (Табл. XI. ч. 7), з боку ніж, зроблений зі старої коси. Вдолині поперечка на ногу, яка помагає руці сікти солому на січку. Січку роблять зі соломи всіх родів збіжжя. До січки дорізують команиці й отави. Січку дають худобі або сиру, або запарену в цебрі гарячою водою. Часом додають ґрису, полови або гнилячки, качанів із капусти, брукви, лупину з брукви й бараболі. Парену січку дають коровам головно на отеленню.

Телята продають на заріз або виховують. По двох роках ялівку „відбігують". Корови доять три рази денно. Менш більш дає корова в Жукотині 1·5—2·5 l. молока на один подій. Передусім жукотинський ґазда звертає більшу увагу на обірник, як на молоко. Тому тримає більше дрібної худоби, яка дає багато обірника, а мало молока. З молока мають квасне молоко, сметану, сир, масло, маслянку, сирватку, яка зветься „жентиця". Жентицею кормлять свині, маслянку пють самі. Масло продають, тільки дещо консумують самі. Молодник, як телята, ялівки, які віддають на випас на полонину, значать на вухах, найчастіше кольоровими нитками. Волів, як тяглових звірят, у Жукотині тепер нема.

Давніше було їх багато; перед 20 роками було ще 8 пар.[19])

Вівці. [20])

[18]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 107.

[19]) Михайло Зинич оповідав мені, що підчас війни переїжджав через Жукотин мадярський трен, який як тяглові звірята мав воли. Ці воли були підкуті двома підковами на кожну ногу. На Бойківщині волів зовсім не підковують. На наших етнографічних землях підковують воли в околиці Камянця Подільського. Стрічаємося з тим дуже часто на Мадярщині, в Чехах, у Тиролю. Тому що я не стрічав ніде в наших етнографічних працях про підковування волів, згадую про це на цьому місці. (Szczudłowski: Kucie kopyt i racic, Lwów 1934; Stang—Wirth: Tierheilkunde und Tierzucht. T. VI.; Grossbauer—Habacher: Der Huf- u. Klauenbeschlag, Wien 1923.; H. Schwytzer: Der Schweitz. Militärhufschmied. Zürich. 1923).

[20]) Зубрицький М.: Годівля, купно і продаж овець в Мшанці, старо-самбірського пов.; Матеріяли до етнольоґії Укр.—Руси. T.IV. Львів 1905.

Випасають вівці, як вище описано (ст. 17). Взимі тримають у стаєнці, кормлять сіном та січкою. Восені ріжуть барани на мясо й шкіру. Мясо самі зїдають, а шкіру виправляють кушнірі зі Старого Самбора на кожухи.

В Жукотині ґазди самі виховують вівці, а якщо купують, то лише в сусідів або на ярмарках у Літовищі. Давніше посередничили в продажі й купні овець жиди, сьогодні вже цього нема. В деяких селах на Бойківщині є вівчарі, котрі щороку на весну купують вівці на Тухольщині або „на Гуцулах", — головно в Делятині або Надвірній. Не перезимовують їх лише випасають, а восені продають. По селах Бойківщини буває по кілька таких вівчарів, що рік-річно весною мандрують верхами тільки по закупно овець. Декотрі вівчарі не йдуть вже пішки на Гуцульщину, тільки їдуть залізницею, а пішки вертають з вівцями. З вівцями вертають сталими шляхами. Ватага овець до 50 штук називається „кавале́ц".

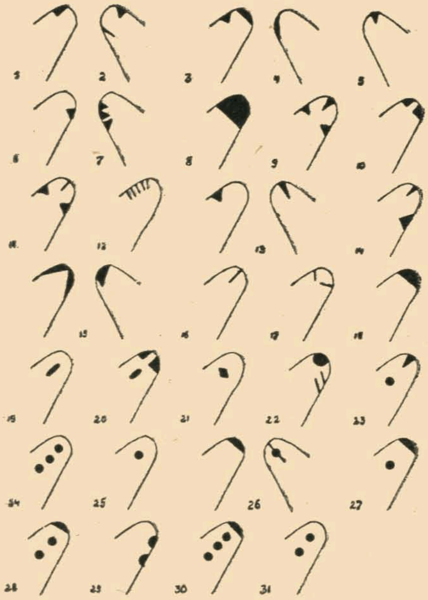
Часом трапляється, що вівця родиться без вух, а вмісці вуха має лише отвір. Це не є якась раса овець, лише розвоєва хиба. Такі вівці називають „вівці шу́ті". Це улюблені вівці жукотинського ґазди. Трапляються й вівці з рогами, як у баранів, це т. зв. „козари́сті вівці".

Тому що в Жукотині дають ґазди звесною вівці на випас, а відбирають щойно восені, мусить кожний ґазда свої вівці спеціяльно значити. Через літо вівця підросте, набирає товщу, тому ніщо дивного, що по кількох місяцях зміняється, так що її не можна пізнати. Це могло би бути причиною спорів, якщоб не знакування. Вівці білі й сірі, яких є небагато, значити не треба, бо й так їх легко розпізнати. Баранів значать „карбами" на рогах, пр. на правім, на лівім, на обох рогах по одному, два й більше карбів. Інакше мається справа з вівцями. Вони всі чорні й так подібні до себе, що без знаків годі їх по якомусь часі розрізнити. Тому значать їх на вухах, а кожний ґазда має власний, питомий спосіб знакування своїх овець. Різні знаки мають навіть свої окремі назви, як н. пр. „витяте вухо пньом", „вищок", „трійця", „дірки́" й т. п.

Способи знакування овець на вухах можна поділити на 4 ґрупи: 1) затинання на вухах, 2) витинання у вухах, 3) вибивання дірок, 4) ключки з кольорових або білих ниток на продіркованих вухах.

Різні способи знакування овець унагляднює таблиця. І так:

1. Ліве вухо: „Вищок на лівім вусі“. В цей спосіб значить свої вівці Шийович Андрій. 2. Праве вухо: зпереду „він-

ЖУКОТИН: ЗНАКИ НА ВУХАХ ОВЕЦЬ

кльова карба“, ззаду „пилковий зуб“ - Зинич Павло. 3. Ліве вухо: „карба й пньом“ - Пенц Федьо. 4. Праве вухо: „укосом“ - Лехновський Пипип. 5. Праве вухо: „Вищок на правім усі“ - Джебжиняк Федьо. 6. Ліве вухо: „Карба“ - Мацур Павло. 7. Праве вухо: „три карби“ - Цебак Федьо. 8. Ліве вухо: „пів уха“ - Мураль Луць. 9. Ліве вухо: „Три карби“ - Гобий Дмитро. 10. Ліве вухо: „з боків витинане“ - Цебак Луць. 11. Ліве вухо: „два карби й розріз“ - Кость Василь. 12. Ліве вухо: „натинання“ - Будз Юрко. 13. Ліве вухо й праве: „карби“ - Джебжиняк Михайло. 14. Ліве вухо: „два карби“ - Цебак Василь. 15. Два вуха: ліве, „втяте скосом ножицями“; праве: „вінкльова карба“ - Роман Голотяк Андрійків. 16. Ліве вухо: „розтято“ - Мацур Василь. 17. Ліве вухо: „трійця“ - Будз Микола. 18. Ліве вухо: „утяте пньом“ - Василь Зинич. 19. Ліве вухо:

„в листок“-Голотяк Микола. 20. Ліве вухо: „з двох боків затяте, всередині листок“ - Жабич Василь. 21. Ліве вухо: „витяте“ - Лехновський Луць. 22. Ліве вухо: „витяте й два натяття“ - Лехновський Федьо. 23. Ліве вухо: „карба й дірка“ - Мотичак Ігнат. 24. Ліве вухо: „три дірки друшляком“ - Будз Кася. 25. Ліве вухо: „дірка вибивачом“ - Цебак Петро. 26. Оба вуха: ліве - „пньом втяте“; праве - „розтяте здовж і дірка вибита гільзов“ - Цебак Пилип. 27. Ліве вухо: „пньом і дірка“- Макаришин Настуня. 28. Ліве вухо: „пньом і дірки“ - Макаришин Василь. 29. Ліве вухо: „дві по пів“ - Макаришин Гриць. 30. Ліве вухо: „витяте пньом і три дірки“ - Масяк Павло. 31. Ліве вухо: „дві дірки“ - Вишинський Федьо.

К о з и в Жукотині дуже рідкі. Тримають бідніші на молоко; пасуть їх у літі на облогах, по межах, зрубах; взимі кормлять сіном.

К о н і. Жукотинські ґазди годують доволі багато коней. Специяльної раси нема. Це коні малі, дрібні, бо в горах вони найкращі. Кіньми працюють на полі, в лісі; заробити фірманкою тяжко, бо нема що возити.

Звичайно в третьому році життя беруть молодого коня до праці. Якщо кінь працює вліті на полі, а не вживають його до праці на гостинці, чи на каменистій дорозі, то не підковують його. Підкови роблять у Жукотині місцеві ковалі. Підкова складається з гладкої части, яка має на обох своїх кінцях „обцéлі“ [21]), т. є гострі закінчення. Зпереду є випуст вгору й хоронить копито згори; — називається „каптурок“. Часом роблять каптурки збоку підкови, якщо копито вимагає охорони збоку. Підкова є прибита до копита цвяхами, зв. „кінські цвяхи“ або „гуфналі“. [22]) Якщо на дворі є ховсько, дають підкови зі „штолями“. Вліті дають цілком гладкі обцелі; є вони плоскі й тупі, зпереду „ґрифа“ нема. Коні кують на чотири ноги, рідко на дві, головно передні.

С в и н е й годують досить багато. Багатші ґазди тримають одну штуку для себе на заріз, одну на рік, — решту приховку продають. Кормлять бараболею, ґрисом, хоптою зі збіжжя, головками льону, макухом і т. п. Тримають у кучах.

Д р і б. Тримають лише кури на яйця, мясо, та на продаж. Не тримають качок ані гусей, тому не мають з піря

[21]) Желеховський: Мал. нім. слов. Т. І. ст. 578. Обцель, ля.

[22]) Желеховський: Мал. нім. слов. Т. І. ст. 166. Гуфналь, m. Hufnagel.

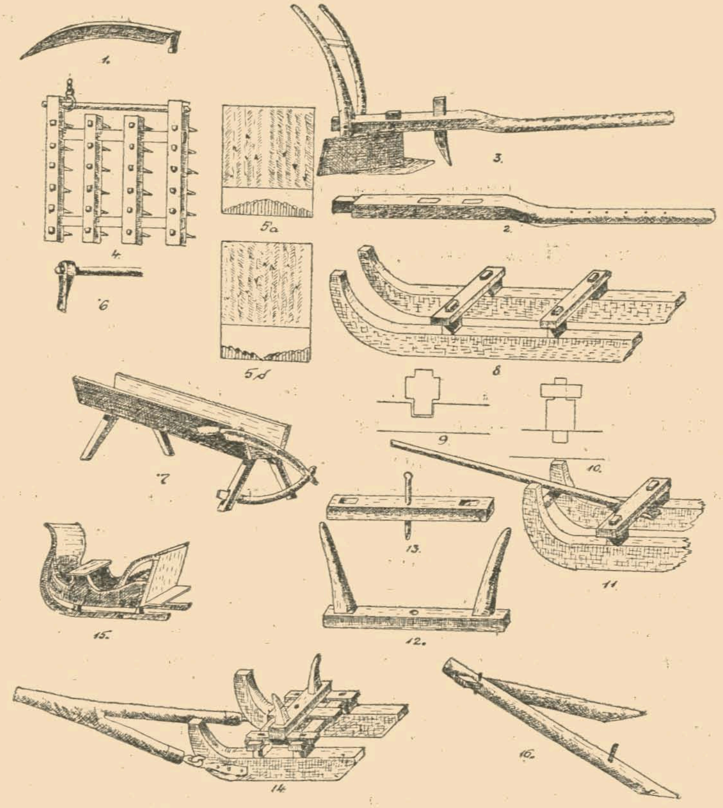
подушок і перин. Кури кормлять вівсом, бараболею, з ґрисом, зв. „замéнкою“.

Коти й пси не расові; тримають їх доволі багато. Майже кожне обійстя має свойого пса й кота.

3. ЛУЧБА.

Лучба відбувається зимою саньми, півсанками й санками. Вліті вживають „бороняних санок“ до воження борін на поле.

ТАБЛ. XI.

Жукотин: 1. коса; 2. гряділь; 3. плуг з чересло́м; 4. борона; 5. а орання вборозну; 5. б орання всклад; 6. мотика; 7. січкарня; 8. сани; 9. страм; 10. страм з поперечкою; 11. два страми з поперечкою; 12. ручиці; 13. верцюх або подушка; 14. задні полусанки; 15. залубні; 16. підволока.

„Бороняні санки“, — це малі саночки, якими вліті везуть борони на поле. Взимі вивозять ними шмаття над ріку,

перевозять бараболю з ями до хати й т. п. На них також санкуються хлопці взимі. Вони довгі на 1—1·20 m., широкі біля 50 cm. Складаються з двох „корсів“ з твердого дерева, витесаних сокирою (Табл. XI. ч 8). Получені зі собою в двох місцях „страмами“ й двома „насадами“. Буває на кінці корсів поперечка, до якої привязують мотузок.

С а н и[23]). Ними вивозять гній, привозять сіно, солому та інші предмети. Роблять їх з твердого дерева, головно з ясеня або бука. Найчастіше не мають окуття. Сани складаються з двох корсів 2·50 до 3 м. довгих. На корси вибирають кривий клец, щоб не треба було корса витесувати. Кінець є витесаний з простого кусня дерева, бо легко ламався би. Загнуту вгору часть корси називають „ніс корси“ або „кінець корси“. Загнутий на кінці клец перерізують на двоє й у цей спосіб мають дві цілком однакові корси. Прорізаний пень оправляють сокирою, та через кілька літ висушують на поді. В корсах видовбують долотом діри на страми (Табл. XI. ч. 9). Страм є вміщений одним своїм кінцем у корсі, другий кінець вужчий у горі є затятий так, щоби могла зайти насада (Табл. XI. ч. 10). Таких страмів мають сани по два, по обох боках (Табл. XI. ч. 11).

На носах корси є прикріплена поперечка. Під передню насаду йде кінець дишля, який у своїй $^1/_3$ довжині є прикріплений до поперечки на носах корси.

В обох насадах є при кінцях скісні діри, в які входять „ручиці“ (Табл. XI. ч. 12). Ручицю робиться з твердого дерева, вона входить у діру насади скосом, а на неї закладається драбинку або дошки. На спід саней і по боках укладають дошки, т. зв. „гнійниці“. Тепер сани готові до перевозу гною. Якщо треба перевезти солому, то замість дошок по боках ставлять драбинки.

До запрягу саней служить „штельвага“ [24]). На носах обох корсів від спідньої сторони є кілка, до яких привязують ланцюхом штельвагу. Штельвагу роблять з доброго, твердого дерева; всередині є вона дещо грубша. Посередині обіймає дрючок залізне окуття у виді клямри з колісцятком, за яке зачеплюється більше колісця. Це окуття називають „шлюф-

[23]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 630—634. Фальковскі: Село Волосате, Літ. Бой. V. ст. 24.

[24]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 513.

ка". На обох кінцях штельваги є такі самі шлюфки, як всередині, тільки менші. На зовнішні шлюфки приходять „вóрчики" з твердого дерева, получені зі штельвагою окуттям. Шлюфки лучать зі собою „кільця" або „огниво". На обох кінцях ворчиків є шлюфки з „верфликами", які споюється з упряжею коня. Часом замість шлюфки з верфликом є на кінці ворчика затяття, на яке входить ключка шнура упряжі.

До саней запрягають два або одного коня, залежно від цього, як уставлений дишель. При запрягу двох коней дишель уставляють так, як описано повище. При запрягу одного коня дишель є прикріплений до правої корси.

Полýсанки. На них перевозять більші тягарі, головно клеци. Вони складаються з двох частей, передніх і задніх полусанок. Передні полусанки складаються з двох корсів, значно коротших як в санях. По обох боках мають по три страми. Страми є уложені близько себе, щоби могли видержати більший тягар. По боках насади є получені зі собою деревляними, міцними „копелами", які йдуть у напрямі корсів, а служать до скріплення полусанок. На носах корсів є поперечка, на якій спочиває дишель та причеп штельваги; другий кінець дишля є прикріплений до передньої насади залізним сворінем. На середній насаді находиться „верцюх" або „подушка" (Табл. XI. ч. 13). Верцюх, це грубе в канти поліно, з твердого дерева, з отвором посередині на сворінь, а по обох боках є видовбані місця на ручиці. Подушка є така сама як верцюх, тільки не має ручиць. Подушку накладають тоді, як мають возити клеци,—бо клец міг би вламати ручицю верцюха.

Задні полусанки складаються з двох коротких корсів, двох страмів та з двох насад. По боках є по однім копелі, разом два копела, а через середину насадів проходить третє (Табл. XI. ч. 14). На середнім копелі є верцюх з ручицями, або подушка. До носів корсів є прикріплені „сниці" з вилковатого кусня дерева, яке обома своїми кінцями лучить зі собою корси задньої полусанки, а одним кінцем лучиться ланцюхом і гаком з передніми полусанками.

Санки. Їздять на них тільки люде. Мають двокінний або однокінний запряг. Санки, що мають носи корсів забудовані дошками, називають „залубні" (Табл. XI. ч. 15). Забудовують тому, щоби коні копитами не накидували до саней снігу. Якщо корси є вузькі й мають під сподом залізне окуття, то

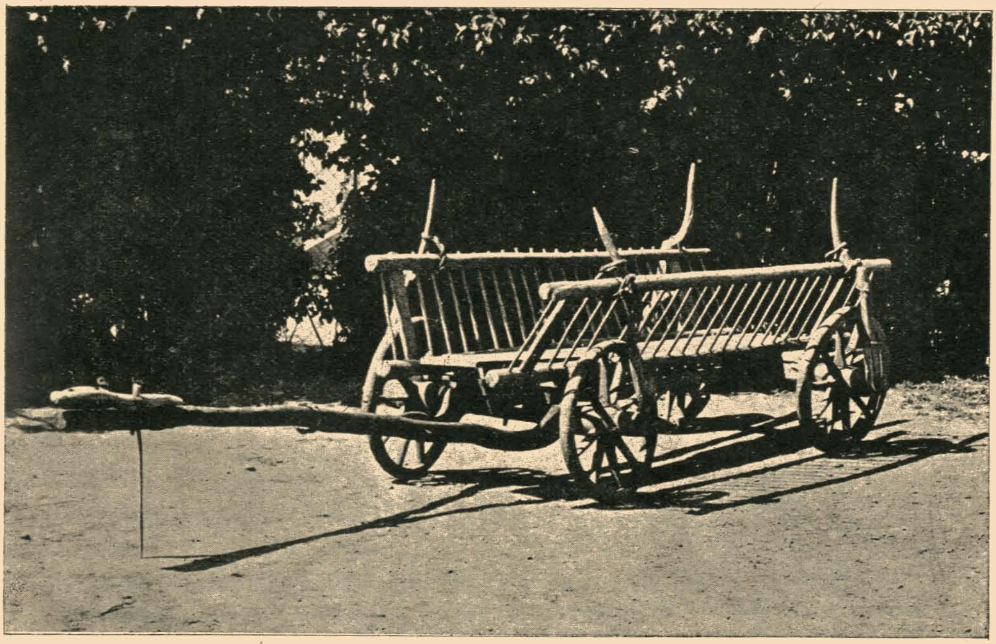
такі санки (куті санки) називають „підковані санки“. Санки без такого окуття називають „босі санки“.

Будова санок майже однакова: в корси приходять два страми, дві насади, на які вкладають „скринку зі сідженням“.

До перевозу на поле плуга вживають вліті „підволоки“ [25]). Це два дрючки, один довший, другий коротший. Вони так получені зі собою, що в грубшім дрючку є діра, в яку входить затесаний тонший дрючок (Табл. XI. ч. 16). Вмісці сполуки оба дрючки є проверчені й збиті кілком. На довшій підволоці є зверху кілок, на якім спирається чепига плуга.

В о з и [26]).

Найстарший віз із Жукотина, що доховався досі, це деревляний віз без найменшого кусня заліза.

ЖУКОТИН: ДЕРЕВЛЯНИЙ ВІЗ.

[25]) Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 629.
Гринченко: Словар укр. яз. Т. II. ст. 162.

[26]) Сольчаник В: „Рідна мова“ 1936 р. ст. 54; Фальковскі: Село Волосате, Літ. Бой. V. ст. 24; о. Кміт Ю.: Словник бойківського говору, Літ. Бой. IV. ст. 3'; Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 236; Moszyński: Kultura ludowa Słowian. T. I. ст. 634.

Переховує його музей „Бойківщина", ч. 2080. До музею дав його Зинич Павло, син Івана. Після здогадів Михайла Зинича, брата Павла, цей віз має біля 200 літ [27]). Назви поодиноких частей цього деревляного воза покриваються з назвами теперішніх возів, тому осібно його не описую.

Вози, хоч основно мають таку саму будову, всетаки різняться, залежно від цілі, до якої вони призначені. Особовий віз має колеса й цілу будову делікатнішу, як віз призначений до воження тягарів, якого деревляна й залізна будова далеко сильніша. Будова підвоззя кожного воза майже однакова, можна натомість зміняти доволі його наверхню. Можна зняти драбинку а підвоззям возити клєци, можна додати дошки „гнійниці" й приладити віз до воження гною, шутру, глини й т. п. До драбинок додати можна „пілукішки", сидження та зладити особовий віз.

Віз складається з деревляних і залізних частей. Деревляну часть воза - „деревляницю" роблять у Жукотині майстри стельмахи, оковують місцеві ковалі; цілий віз виконують у селі. Купують тільки штаби заліза в Турці. Деревляниця складається з чотирьох коліс, з передньої та задньої теліги.

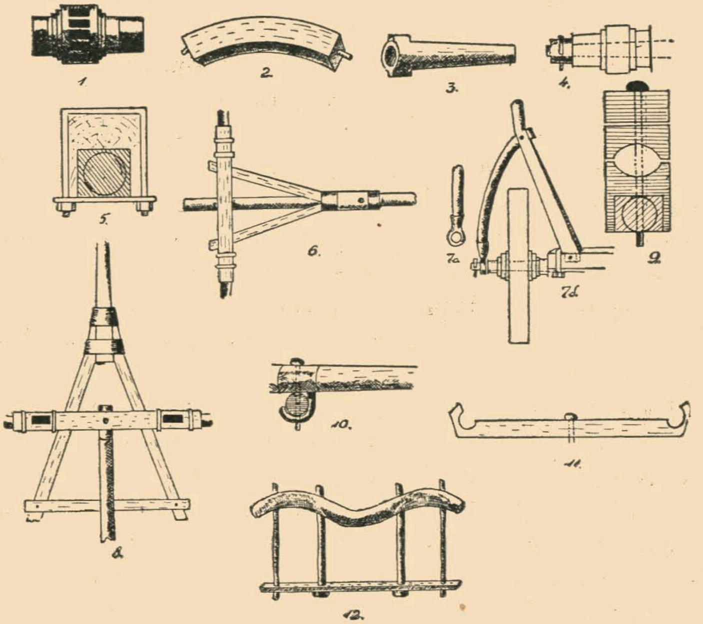
К о л е с а. Два передні колеса є нижчі, два задні вищі. Колесо складається з деревляної часті й з окуття. „Головка" або „маточина" (Табл. XII. ч. 1), це кусень ясеневого дерева у формі вальця, точеного на токарні. Середина є грубша, кінці тонші. Через середину маточини — подовж — проходить діра на вісь і „букшу". В грубшій частині маточини є довбані отвори, які доходять до подовжньої діри головки. В ці діри забивається шпиці. В переднім колесі є десять, у заднім дванадцять шпиць. Грубші кінці шпиць входять до дір головки. Шпиці роблять з ясеневого дерева. Вони в прорізі еліпсоваті у насади до головки, натомість у насади в „баг-

---

[27]) Свої здогади опирає на цьому: Теперішня хата Зиничів у Жукотині має около 50 літ. Батько Михайла Зинича, Іван, оповідав, що попередня хата, яку він ізза старости мусів розібрати й поставити нову, мала повище 150 літ. Згаданий віз був на стриху старої хати від непамятних часів, а по розібранню старої хати перенесено його на стрих нової. Крім воза, найдено там ще 2 плуги, один цілий деревляний без кусня заліза, другий має тільки на ралі залізне вістря. Були там також теліжки без окуття, ярма на воли, кросна, потак, та дещо дрібнішого господарського приладдя. Всі ті речі переховує музей „Бойківщина" в Самборі.

ри“ прямокутні. Багри, це ясеневі части обводу колеса. Поодинокі багри збивають зі собою тиблями (Табл. XII. ч. 2). В одній багрі є два отвори на шпиці. На переднє колесо йде пять багр на заднє шість. Головку, шпиці й багри, зложені разом, називають „облóжене кóлесо“.

ТАБЛ. XII.

ЖУКОТИН: 1. головка — „маточина“; 2. „багра“; 3. букша; 4. „сторочка“; 5. вісь, абшток і насада; 6. сниці зі сворінем і розвора; 7. а, б ручиці; 8. передні сниці; 9. проріз куди проходить сворінь; 10. „антаба“; 11. „жнивний верцюх“; 12. ярмо.

Окуття колеса. По обох боках отворів на шпиці в головці приходить по одному „обручеві“, широкому на 2 cm. На обох кінцях головки є по одному обручеві, зв. „капи“. Ті обручі виходять дещо поза беріг головки. Всередину головки входить букша з лятого заліза, дещо ширша від зовнішньої сторони. На грубшій часті має букша два „вуси“ (Табл. XII. ч. 3.), які заходять у відповідні деревляні видолини в отворі головки, щоби букша не оберталася. Колесо є окуте залізною „рафою“. На кожній багрі є дірка, в яку входить цвях з головкою. Головка цвяха ховається в заглублення „рафи“.

Теліга задня. Воси до воза купують готові. Вісь є посередині легко зігнена, в прорізі квадратова, на кінцях, де приходять колеса, округла. Вісь складається із середньої, квадратової части, яка входить у деревяну оправу. Посередині воси є діра наскрізь, через яку проходить кінець своріня. „Плече воси", це ця часть, до якої доходить колесо. „Ріжок оси" це та часть, на якій обертається колесо й яка вистає. На ріжку — кінці воси є два отвори наскрізь. На ріжок накладається „кабзлю" з двома отворами. Через отвори кабзлі й отвори в ріжку проходить залізна затичка, звана „сторо́чка". Сторочка має отвір, через який закладають дріт, щоби вона не згубилася (Табл. XII. ч. 4). Є також однораменні сторочки у формі букви Т. Тоді рамена сторочки обіймають кабзлю й притримують її. Воси смарують мазею, яку купують від „мазників", що привозять мазь до села, або купують у Турці. Смарують так, що зісувають колесо на ріжок воси, мастять патиком вісь мазею й закладають колесо.

Вісь є вправлена в деревляне ложисько, зване „а́бшток". На абшток зверху приходить кантова „на́сада". Вісь, абшток і насада є разом злучені чотирма клямрами на ґвінти й шруби (Табл. XII. ч. 5). Вони є під сподом воси й називаються „трайра́нки". На передній і на задній воси є по чотири трайранки. Межи абштоком а насадою є округла діра, крізь яку йде „розво́ра". Розвора це довгий, округлий дрючок, який іде від передньої теліги до задньої — через „діру́ на розво́рі" й служить до продовжування або скорочування воза. Межи обома трайранками по обох сторонах є прямокутні вирізи, крізь які проходять т. зв. „сни́ці". Те вилковате дерево, якого оба кінці вилок проходять через отвори в насаді й абштоку, а кінець сниць є злучений на середині воза з розворою сворінем (Табл. XII. ч. 6). Вмісці, де сходяться вилковаті части, є залізні рифи, щоб сниці скріпити. Добрі вози мають роздвоєння сниць з одного кусня дерева, яке розколюють і розгинають.

На задній телізі, на кінцях насади, є дві діри, в які входять „ручи́ці" (Табл. XII. ч. 7). Щоб вони держались, проходить через насаду й ру́чицю дірка на кілок. Ручиці можуть бути „звичайні ручиці", або „люшні". Люшня складається з двох частей: ручиця, яка входить у люшню, а ця сво-

їм кінцем спирається на воси. „Драбний віз“ має ручиці, звані „ле́вчі“. Немає цілком ручиць, лише від оси йде дрючок, який є притверджений до горішнього „полу́драбка жни́вньої драби́ни“, т. зв. „прокру́тою“, зі смерекової галузки.

Передня теліга складається з двох дещо менших коліс, як задні колеса. Вісь спочиває в абштоку, а над ним є насада. Недалеко кінців насади проходять укосом передні сниці, зв. „вуха“ (Табл. XII. ч. 8). З дишлем вони сполучені трьома залізними обручами. В насаді й абштоку на кінцях є отвори, крізь які проходять кінці вух. Оба задні кінці вух є получені зі собою „підо́ймою“, яка через цілу довжину має окуття, що хоронить підойму від тертя до розвори. Понад отвори в абштоці, підойми та через вуха йде з обох сторін залізна клямра й скріплює цілість (Табл. XII. ч. 9). Через середину воси, абшток та насаду проходить діра, що лучить зі собою теліги, передню зі задньою при помочі розвори, а рівночасно придержує на насаді верцюх. Все те лучить зі собою залізний сворінь.

Верцюх має дві діри на ручиці, які споєні дерев'яними кілками. Верцюх є рухомий довкола своріня, інакше віз не міг би завертати. Дишель грубшим своїм кінцем лучиться з вухами, тонший має на кінці окуття. Від споду, вмісці де лучиться дишель з двома раменами вух, йде штельвага. Вона є прикріплена окуттям, яке йде від трьох обручів окуття дишля й вух, а закінчується в роді гака, загнутого взад воза, зв. „антаба“ (Табл. XII. ч. 10). Через отвір зверху, через дишель, штельвагу й антабу йде діра на сворінь, який притримує штельвагу. У возі штельвага є прикріплена всередині сворінем, натомість у санях ланцюхом до кінців корсів. Врешті штельвага й орчики такі самі, як при санях.

При возі є два роди верцюхів: „звичайний верцюх“ та „жнивний верцюх“. Через середину жнивного верцюха проходить сворінь (Табл. XII. ч. II). По обох боках є вирізані отвори, в які входить драбина „ни́жним полу́драбком“.

Верхню часть воза можна уладити в різний спосіб. Віз до гною має дошки, гнійниці. Віз особовий має на споді дошку „сіджанку“, а по боках драбинки та „полукішок“. Часом драбинка є переплетена галуззям лозини й творить рід коша. Віз до воження снопів і сіна „драбний віз“, „жнивний віз“ має жнивний верцюх, жнивні ручиці й жнивні драбини.

Вони такі самі, як драбини в особовім возі, є тільки значно більші, а крім цього „щеблі“ драбинки вистають поза полудрабок. Полудрабки є: нижній та вижній. Снопи зверху притискають „павýзять“ „павузом“, т. є дрючком, який по обох кінцях привязують шнуром до полудрабків драбин.

Віз можна „розворяти“, т. є подовжувати або скорочувати, скорочуючи розвору.

УПРЯЖ.

Давніше вживали в Жукотині до запрягу волів. Сьогодні вже волів не тримають. Від Михайла Зинича вдалося нам дістати до музею „Бойківщина“ з Жукотина ярмо ч. 2081/4.

Ярмо [28]) (Табл. XII. ч. 12). Горішня часть ярма (1), це ярмо. Спід ярма, „підгорлиця“ (2). Дві бічні рухомі шпиці це „заніски (3). Дві середні шпиці сталі, це „снóзи“ (4). Всередині горішньої частини ярма є „привій“ (5), зроблений зі сильної смерекової галузі, прикріплений до ярма „вúткою“ (6).

Воли поганяють: вперед „соб“, на ліво „ця“, на право „бе“.

Упряж може бути при їзді саньми, возом, при роботі плугом, бороною, при тягненню по снігу клеців і т. п. Упряж на коні складається з хомута, нашийника й ліців.

ЖУКОТИН: УПРЯЖ.

Хомут роблять ґазди в Жукотині самі. Складається з деревляної части, полотна, шкіри, соломи, шерсті та з заліза.

[28]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 542.
Moszyński: Kultura ludowa Słowian: T. I. ст. 647—656.
Falkowski-Pasznycki: Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem. Ст. 72.
Шухевич: Гуцульщина: Ст. 165.

Деревляна часть є з твердого дерева, це т. зв. дві „кривулі", які прилягають до шиї коня. Спідня часть кривуль є обита полотняною подушкою, випханою соломою. Подушки є прикріплені до кривуль ремінчиками. Часті кривулі, що вистають на горі та під шиєю коня, це „кліщі", звязані зі собою ремінчиками. На хомуті є звичайно металеві прикраси, різні ґузики, бляшки, тощо. По обох боках хомута є по одному залізному кільцеві, через які проходять „крижівниці" ліців. По боках кривуль, нижче кільців є по дві дірки, в які входять „побічники". Осібно під хомут входить полотняна подушка, випхана шерстю, шита шнурком. Вона хоронить шию коня перед спаренням.

По боках коня йдуть від хомута шнури, „побічники". Вони привязані одним кінцем до кривуль хомута, другим до орчиків. Від одного побічника до другого, через хребет коня йде поперечка, „півпере́чка", звичайно прикрашена металевими бляшками й ґузиками. Поперечка придержує побічники. В місцях, де побічники труть до боків коня, є по одній подушці. Нашийник [29]) може бути з полотна або з ременю, друга часть нашийника є з ланцюха. Полотняну або шкіряну часть нашийника накладається коневі на шию, зпереду хомута. Від ременів або полотняного паса йде ланцюх, якого кільце накладають на дишель.

Ліци [30]) складаються з „кантарів" або „вуздечок", з „крижівниць" і з „ліців". Кантарі дають коневі на голову. До того належать „вендзідла". Кантарі є зі шкіри, а в місцях получень поодиноких частей ременю є кільця з металю. Крижівниці йдуть від вендзідел, проходять через кільця кривулів хомута й спочивають коневі на крижах. Від крижівниць ідуть ліци, які держить фірман у руках.

Коли кінь стоїть у стайні, закладають йому на голову „уздечку", або „обро́ть". Вона така як кантар, тільки не має вендзідел, кільців та прикрас. Кільце є тільки одне під бородою коня, за яке привязують коня мотузом або ланцюхом до жолоба.

Бич складається з бичивна (ст. 8) й бича. Ремінні бичі купують. Виплітають бичі також з конопляних ниток. Бич є так плетений, що з одного кінця є грубший, а з другого тон-

---

[29]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. II. ст. 335. нашильник.

[30]) Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 369. лійці, ців.

ший. Крім цього має на грубшім кінці вязані ґудзи або роблені підчас плетення. Однаково грубий шнурок заплутувався би.

Коні на пасовиську „путають". У Жукотині путають за одну ноґу тим шнурком, яким привязують коня до жолоба. Привязують йому передню ногу тоді, коли хилиться скубати траву. Якщо спутається коня повище коліна, тоді має свобідні рухи, якщо понижче, тоді його рухи дуже обмежені. Щоби рухи коня ще більше обмежити, то ще кромі цього путають обі передні ноги нижче колін, „путають за обі ноги".

Коні називають після масти: каштан, карий, булан, красий, дереш, лисий. Часто зовуть „римар". Кличуть: „цьоська, на, на!" Кермують коні ліцами, поганяють бичем, та „приговорюють" словами: на впрост: вйо!, стати: гов!, обернути вліво: вісьта!, обернути вправо: гатьта! назад: цурик або цофа!

Верхом на коні їдуть без сідла. Їхати можна поволі, „вдрьоб", або „взавід".

Доїзд до Жукотина є дуже злий. Повітова дорога, що веде з Турки через Жукотин до Хащова, нижче критики. Є на ній величезні вибої та багна посередині дороги, в які западають колеса, містки лихо будовані псуються скоро, а тоді треба їхати „обїздами", часто руслом потока. Вправді

„ОБЇЗД" РУСЛОМ ПОТОКА ДО ЖУКОТИНА.

на дорозі є таблиці з орієнтаційними знаками для самоходів, однак переїзд із Турки до Жукотина самоходом вимагає від

подорожнього й керманича великих зусиль, здоровля й міцного авта. Їзда возом також не краща. По їзді з Турки до Жукотина виходить подорожній з воза неначе побитий, перетомлений. Бічні дороги ще в гіршому стані. Переїхати їх возом можна тільки вчасі посухи, в слотні дні віз грязне в болото, а про переїзд не можна навіть мріяти.

ЯН ФАЛЬКОВСКІ.

З етнографічної збірки музею „Бойківщина“.

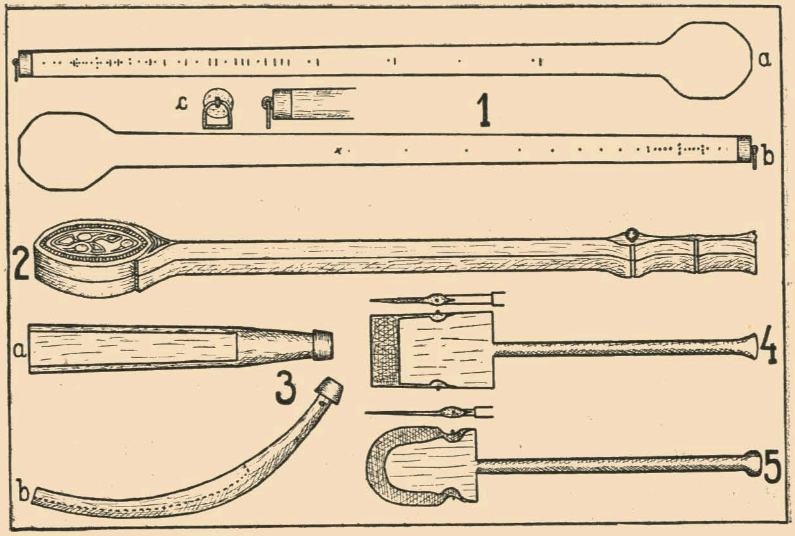
В дальшій черзі, започаткованої в попередньому числі „Літ. Бой.“ публікації цікавіших збірок музею „Бойківщина“ подаю кілька менше знаних предметів.

Ч. інв. 1367 — Стрільбичі, давніше повіт Старий Самбір (тбл. I/1 a, b, c). Однораменна вага — мабуть призначена до важення церковного світла (віск, свічки), хоч її розмір каже додумуватись, що могла бути й для інших цілей. Ціла довжина ваги, зроблена з одного кавалка дерева, має 76·3 cm., довжина голівки (капітелю) 9·6 cm. Промір дрючка на кінці 2·8 cm., при насаді голівки 3·7 cm. Промір голівки 8 cm. По боках голівки — з одної сторони є витяті 3 поперечні карби, довгі 4·5 cm., з другої сторони виріз у формі великої, латинської букви „L“.

Внутрі є голівка дуплава. Дупло входить в дрючок ваги, має промір 2·4 cm. і є залите оловом. Кінець дрючка є окутий залізом із зачепом до вішання тягару (тбл. I/1 c). Вагу вішано з помічю ременя, який обивається довкруги дрючка ваги. Дрючок ваги, згори (тбл. I/1 a) й здолу (тбл. I/1 b), є набитий як це пояснюють оба рисунки, мосяжними цвяшками. Позатим згори, між цвяшками є витяті карби, біля 6 до 8 mm. довжини і 2 mm. ширини. Так цвяшки як і карби визначають сталі скількості важених речей (їх тягар).

Однораменні ваги, як ця описана, заслугують на увагу ще й тому, що для них находимо дуже далекі подібности.

Стрічаємо такі ваги у Східній Азії (Китай), а їх вигляд зовсім такий, як у цеї зі Стрільбич. Мають також голівку, а на ній вбиті цвяшки до визначування тягарів. Подібні ваги, тільки дещо менші, мають деколи округлий тягарець, що пересувається на дрючку; ними важать шляхотні металі й т. п.

Ваґи меншого виміру, дбайливо роблені з дерева, металів або кости, мають на супротивних кінцях ґолівки тарелики до важення предметів. Їх переховується у відповідно зладжених деревяних коробках, покритих різьбою. Для прикладу подаю на тбл. I/2 таку деревляну коробку на однораменну вагу. (Ainowie, Muzeum für Völkerkunde, Hamburg Nr. inv. 1222 : 08).

* * *

Ч. інв. 3757. Плоске, пов. Турка (тбл. I/3 а, в). Гамулець (га́льма), якого закладають на колеса при стромих зїздах згори. Перед зїздом згори, якщо кажуть кому накладати гамулець, кажуть: поліви́ мені́ га́льму. Ґамулець довгий 68·5 cm., має виґнуту форму, закінчений невиличкою ґолівкою, під якою є дірка на шнурок. Бічна ґрубість гальми (тбл. I/3 а) вдолині має 5 cm., а вмісці, де кінчиться видолина на колесо 8 cm. Ширина вдолині 11·2 cm. (тбл. I/3 b), а вгорі, де кінчиться видолина, 8·7 cm. Довжина видолини на колесо має біля 48 cm.

В культурі люду щораз частіше загибають примітивні творива. До таких творив можна вчислити різні рискалі, цілковито зладжені з дерева. Тепер уже до земних робіт таких примітивних приладів загально не вживають, одначе на Бойківщині й її пограничю стрічаємо лопати цілі з дерева, без залізного окуття, до набирання й розтрясування гною (пор. н. пр. Falkowski — Pasznycki: „Na pograniczu łem. — bojkowskiem“, тбл. I/2). Не є виключеною річю, що й лопати без окуття можуть сповняти інше завдання. Рискалі (лопати) з залізним окуттям — мож сказати є в загальнім ужиткуванні. Нижче подаю 2 такі рискалі з залізним окуттям, які різняться дещо від себе виглядом у формі — частини, що працює.

Ч. інв. 2323. Гординя, пов. Самбір (тбл. I/4). Ціла довжина — 89·3 cm. Виміри частини, що працює: ширина вгорі 18·3 cm., вдолині 17 cm., довжина 28·2 cm. Залізне окуття має 7 cm. ширини й є з боків прикріплене двома цвяхами.

Ч. інв. 2.690. Стара Ропа (побіч Старої Соли) пов. Самбір, (тбл. I/5). Ціла довжина 91·4 cm. Виміри частини, що працює: ширина вгорі 17 cm., вдолині заокруглена, довжина 25·4 cm. Ширина залізного окуття 4 до 5 cm. З боків залізне окуття є прикріплене цвяхами.

* * *

Переглядаючи етнографічну літературу при синтетичнім зіставленню, завважуємо брак начерків про спідницю. Ці браки в синтетичних працях можна пояснювати собі цим, що спідниця це молодше творило, що недавно прийшло на нашу область, мабуть це вплив західньо—европейський. Як найстарша часть одягу виступає фартух (запаска-фартух, що прийшов з міста на село, прийшов до нас із Заходу). Це одинока одежа ще нинішніх т. зв. примітивних народів (Полудн. Азія, Африка, Америка). Момент, в якому спідниця усунула фартух на другий плян, не є давний, я його можна досить близько зачеркнути хронологічно на області України й Польщі. З різних спідниць заслугують на більшу увагу головно спідниці (власного) домашнього виробу з полотна, деколи з вовни, як також полотняні спідниці, би-

ті в різні взори — на дерев'яних клішах, т. зв. мальованки.[1]

Спідниці - мальованки були ще менш—більш 30—40 літ тому досить повсюдні, а сьогодні доховалися ще тільки на декотрих областях. До цих областей належить ще Західня — Бойківщина. Мальованки (взори) роблять сьогодні в двох місточках: Лютовиськах і Лімній. Кожний із взорів має свою питому назву а це:

1. Колічканя, 2. Барвінканя, 3. Огневаня, 4. Галузаня, 5. Штурґаня, 6. Галузаня на колічка, 7. Галузаня.

Спідниці мальованки носять до сьогодні в околиці обох місточок.

Самбір, у червні 1936 р.

MISCELLANEA.

Самбір 7. жовтня 1660 р.

Ян Казимир надає Андрієві й його потомкам „право попівства“ в Старім Коблі, котре належало до самбірської економії.

Урядова копія з XVIII ст.

Jan Kazimierz z Bożey łaski krol Polski Wielki Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czerniechowskie a Szwedzki, Gottski, Wandalski, dziedziczny K. W. L.

Oznajmujemy ninieyszym pismem naszym wszem obce y każdemu z osobna komu to wiedzieć należy iż przykłoniuszy się do prozby przez W. P. consyliarzów naszych za nabożnemi Andrzejem y synem jego Constantym a synowcem Fedorem do nas wniesionej onym prawo do popowstwa y cerkwie pod tytułem w Niebowzięcia Panny Maryi będącey we wsi naszey do ekonomji Samborskiey należącey Kobło Stare nazwaney dać y konferować umyśleliśmy, jakoż dajemy y konferujemy teraźniejszym listem naszym. Które to popowstwo przerzeczeni nabożni

[1]) Цікаве було б прослідити, який є стосунок мальованок до батіків, у якому часі появилися батіки в Европі, спосіб їх виробу й т. п. Зпочатку при їх виробі вживано олію, а не воску, (пор. J. A. Loeber jun. Das Batiken, Oldenburg i O. 1926). Годиться підчеркнути, що писанки пр. гуцульські, мають також батікову техніку (різно кольорові взори повстають через покривання наверхні яйця воском).

Andrzey z synem Konstantym y z synowcem Fedorem ze wszystkiemi pożytkami, z łanem roli z dawna do tegoż popowstwa należącey, także z inszemi rolami, grontami, pastwiskami, sianożęciami, obszarami, pomiarkami, łazami, z wolnym wrębem w lasach naszych na domową potrzebę, także z wolnym wina y gorzałki dla swojey tylko potrzeby robieniem, y ze wszystkiemi inszemi przynależnościami według praw oryginalnych dawniejezych y poslednieyszych rewizy, tak, jako ich antecessorowie trzymali, oni także quisque pro parte et interesse suo mieć trzymać y spokoynie zużywać będą do ostatniego kresu życia.... [1]) obiecujemy przy tym naszych najjaśnieyszych następców naszych imieniem, iż wyżey mianowanych nabożnych do przerzeczonego popowstwa y wszystkich przynależności do niego należących niewzruszemy y nieoddalemy ani wzruszyć y oddalić.... [2]) nikomu inszemu niedamy ale ich całe przyszłym naszym przywilejom zachowamy, co y nayjaśnieysi następcy nasi uczynią, który jednak przywiley nasz poty wagę swoją mieć chcemy pokąd prowentom y powinnościom ekonomicznym według rewizji naznaczonym cały y zupełnie dosyć stawać będzie. Prawa nasze krolewskie Rzeczypospolitey kościoła świętego katolickiego wcale zachowując, na co dla lepszey wiary pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dano w Samborze dnia VII miesiąca Octobra roku Pańskiego MDCLX panowania Krolestw naszych Polskiego XII a Szwedzkiego XII roku. Jan Kazimierz krol. Locus sigilli. Popowstwo we wsi Kobło Stare nazwaney do ekonomij Samborskiey należącey nabożnemu Andrzejowi z synem Konstantym z synem jego Fedorem. Stefan Stankiewicz J. K. M. sekretarz manu propria.

Керничка - солянка „Під Бучевом".

Біля трьох кілометрів від села Бачина, лежить серед лісів присілок Старої Ропи, зв. „Під Бучевом". Є там кілька хат, до яких веде звичайна стежка, якою можна їхати возом лише вчасі літніх посух, або санями зимою.

Влісі, в кітловині форми еліпси 35×80 м., що зветься „На ропі", є керничка — солянка що має до 20% соли. Ав-

---

[1]) Нечитке слово — можливо „Ichmościów".

[2]) Нечитке слово, можливо „znicy".

стрійська влада дала приказ керничку засипати й до послідніх часів вона була в забуттю. Доперва в послідніх часах, коли в Старій Соли замкнено всі кернички - солянки, пригадали собі люди керничку „Під Бучевом". Властитель ґрунту, на якому є джерельце, відкопав його, відпровадив воду з забагненого довкруги кернички місця, а саму керничку очистив і обложив бльоками.

Дійшло до відома Управи нашого музею, що властитель, очищуючи керничку, натрапив на старе оцімбровання, та добув із дна кернички якісь предмети. Щоби на місці провірити справу, поїхали там др. К., др. Ск. і ствердили слідуюче: Керничка є глибока біля 5 м., має нижче старе оцімбровання в формі квадрату, якого бік виносить один метер. Горішню часть оцімбровання заступлено новим, а старі бальки лежать біля кернички, ще досить добре заховані, здається завдяки солі, яку має вода кернички. Між бальками найдено 3 деревяні рискалі, без слідів окуття, кавалок деревяної ринви для відпроваджування води, та скіряну піхву на штилет. Зі самого штилету залишились сліди у формі ржі на піхві. Крім цього дещо черепків, точених на ганчарському колесі, без слідів поливи.

Без сумніву дно кернички криє ще неодне цікаве, що дало би підставу очеркнути час тривання цієї кернички. Досі між людьми доховався переказ, що до цієї кернички колись римлями заходили по сіль.

В. К.

Рецензії.

Anna Dörflerówna: Materjały do historji Miasta Sambora 1390—1795. Lwów, 1936. Nakł. T-wa Nauk. Zabytki dziejowe T. IV. zeszyt II. I. — XVII + 1 — 238., 8⁰.

У передньому слові подає авторка, звідки черпала матеріяли до своєї праці. Подає відповідну літературу друків, а дальше вичисляє архіви, в яких досліджувала оригінали. Це документи, які переховуються в самбірській міщанській корпорації, копіярії самбірського маґістрату, документи архіву рим. кат. Консисторії в Перемишлі, документи архіву музею „Бойківщина", та депоновані самбірські книги в державнім архіві у Львові.

Зібрані матеріяли публікує авторка після взору А. И. з тою однак зміною, що крім розвязаної дати подає оригінальні, як це є в німецьких взорах. По правій стороні подає місцевину, в якій даний документ зредаґувано, потому слідує реєстр, заподання, де оригінал находиться, та архівальний опис.

Всі матеріяли, які авторка зібрала в друках і вище згаданих архівах, є незвичайно совісно опрацьовані. Видно, що завдала собі дуже багато труду та праці, щоби все подати як найдокладніше, так як тільки позволив на це розмір праці. На жаль, з різних причин авторка не могла визискати цілості матеріялу. Дуже багато матеріялів, що находяться в архіві гр. кат. Капітули, а відносяться до Самбора, є для наукових робітників недоступні. Авторка не узгляднила „Центрального Василіянського Архіву у Львові"; — добре було б провірити також інші менші архіви, як „Народного Дому" та „Ставропігійського Інституту" у Львові. З матеріяльних оглядів здається — не могла авторка дослідити варшавських архівів. Ті браки цілковито не зменшують вартости зібраних та опрацьованих документів і цілости праці. Виказ бібліографічний, зібраний совісно й дбайливо, індекс без закиду.

Праця дуже проглядна. Хронологічний уклад документів, дбайливо зладжений реєстр, цитати важних місць документів, опанування літератури при архівальнім описі, це цінні прикмети цілости. Авторка узгляднює частинно українську літературу, часто цитує в архівальнім описі Площанського й Добрянського.

Цілість під науковим оглядом дуже добра. Це перша наукова, джерельна праця, що відноситься до архівальної ділянки Самбора. Було би побажаним, щоб авторка доповнила працю документами, які дотепер з різних причин не використала. При відповідніх заходах та матеріяльній допомозі, повинні всі матеріяли стати доступними для молодої сили, що виказує тільки талану, охоти та фахового знання в ділянці цієї наукової роботи.

Крім цієї праці появилася стаття тої самої авторки в Архайоні ч. XIII, Варшава 1935 р. „Archiwalia Miasta Sambora" (стор. 50). Архівальний матеріял Самбора ділить авторка на I. Архівалія світські, II. Архівалія духовні, III. Архів Музею

„Бойківшина“. В першій часті обговорює докладно документи, які переховує християнська корпорація самбірського міщанства, згадує про давній архів Самбора, що переховується тепер у Державному Архіві у Львові. Довше задержується над копіярієм найважніших актів та привілеїв Самбора, та над цеховими документами. Архівалія духовні латинського обряду находяться майже в цілості в рим.-кат. Консисторії в Перемишлі. Архів О. О. Бернардинів — на жаль — недоступний. В III. части своєї праці описує авторка коротко архів музею „Бойківщина“; цитує деякі рукописні церковні книги, пергаменові грамоти, та згадує про акта з XVII—XIX вв. Працю закінчують 3 таблиці — а іменно герб міста Самбора, його печать з XVI в. та водні знаки копіярія.

Цілість дає загальне поняття про теперішній стан архіваліїв Самбора, що находяться на місці. На жаль не вдалося авторці зібрати цілості, з причини недоступности архіву О. О. Бернардинів у Самборі. Праця дуже цікава, совісно опрацьована, представляє собою цінний причинок до попередньої праці авторки. Завдяки п. Дерфлерівній зискав Самбір дуже поважні наукові матеріяли до своєї історії.

Др. КОБІЛЬНИК ВОЛОДИМИР.

Ярослав Рудницький: Наростки — ище, — исько, — сько в українській мові.

Варшава 1935. Праця Українського Наукового Інституту т. XXXI.

З приємністю витаємо нову працю п. мґр. Ярослава Рудницького, відомого вже в українській філології дослідника топономастики, зокрема зацікавленого в досліді топономастичних зявиць і діялектичних окремішностей Бойківщини. В останній праці Шан. Автор розглядає генезу й генетичне відношення цитованих наростків, їх скількісні взаємини з описового й історичного боку, їх розміщення на українській мовній території, врешті їх семантичні функції. Праця — безумовно важна для філології (дуже цікаві порівнання з чужомовним аналогічним матеріялом, головно з польським), зокрема вартісна для дослідника Бойківщини — розвязує багато мовних питань, переводячи класифікацію формансів із згаданими наростками, дає надто чимало точок зачеплен-

ня для дальших дослідів на цьому й сумежних полях мовних дослідів. Автор користується поважною літературою та зібраним матеріялом.

Для доповнення здобутків Шан. Автора на полі реально-семантичної функції формансів — и ще додам від себе ще одне їх значення: Наростки що в деномінативах „хлопчьище, дівчьатище" (другий цікавий ще складною етимологією) визначають без уявлення якогонебуть чуттєвого доповника (pendant) докладно вік дівчини, чи хлопця — вік переходу з дитинства в юнацтво (пізній доріст, смотрик). Такі форми й такого значення запримітив я в Тисовиці (турчанського повіту) й усіх довкільних селах.

Др. А. КНЯЖИНСЬКИЙ.

Як інші праці І. Филипчака про шкільництво, так і послідна його праця з тої ділянки: „Школа в Стрільбичах", Нарис з історії шкільництва, Львів 1936, — є без закиду. По короткім вступнім слові, в якім автор стверджує, що багато памяток нашої культури загибає, а лише одиниці, як о. Явірський, парох Стрільбич, зумів заховати й зберегти підчас війни акта школи у Стрільбичах. Автор подає кілька історичних завваг. Відносяться вони до шкільництва взагалі, відтак автор займається спеціяльно школою у Стрільбичах. Автор черпає відомості з багатого архівального матеріялу до села Стрільбич — спеціяльно до школи — з архіву музею „Бойківщина". Підмічує всі факти, вяже їх зі собою в цілість, та дає образ шкільництва того села від найдавніших часів. Можна би авторові зробити закид, що цитати є за обширні, — але якщо візьмемо під увагу, що це праця є призначена не лише для фахівців у шкільній ділянці, то мусимо признати що ці цитати тільки доповнюють працю, роблять її доступною й зрозумілою для ширшого загалу.

Др. В. КОБІЛЬНИК.

Turysta w Zagłębiu naftowem, wydanie P. T. T. oddział Drohobycz. Формат 10×15.

Провідник цей, цікавий буде лише для нечисленних псевдотуристів, бо відноситься до культурних надбань польського й жидівського населення на тій частині бойківської території,

а цілковито не узгляднює підставової культури та побуту місцевого населення. Написаний через інженера не обзнакомленого з головними завданнями друкованого провідника, дає нам у першій частині опис гірничої техніки нафтового басейну, та скупі відомості про культуру цего закутка Бойківщини. Точний виказ польських та жидівських культурних установ, торговельних і промислових заведень, при рівночаснім браку згадки про такі-ж українські установи, пояснює нам, чому в провіднику говориться лише про копальні. Чар старинности в нафтовому басейні мають наші бойківські церкви, згадані немов з конечности при описі о много молодших костелів. А деж нарід, що ходить до тих церков? Чиж його побут і культура не зацікавить мандрівника більше як життя промисловців та нафтових робітників? Коли я брав до рук цей провідник, був певний, що це є доповнення провідника Г. Ґонсьоровского, якраз через подання вказівок для пізнання культури й побуту населення нафтового басейну. Тимчасом побачив витяг з адресової книги. Мандрівник дальше буде мусів переглядати грубі томи, щоби зібрати вказівки до краєзнавчої прогульки. Невже в добі рекордів людини й машини шкода паперу на порядний всесторонній провідник? Цікаве, що Р. Т. Т. з такою витревалістю друкує провідники, які замість творити доповнення вже виданих, дають нам те саме у іншім форматі. Видавництво так мало цікавиться мандрівником, котрий візьме цей провідник до рук, що навіть не старається подати виказу краєзнавчої літератури до цеї області. Пощо! Мандрівник мусить повірити, що в нафтовому басейні немає більш нічого уваги поза тим, про що згадує провідник, а тоді роля провідника сповнена. Крім цего цей провідник польонізує цілковито чи частинно назви місцевин та верхів. Є це дуже некорисне явище з огляду на унеможливлення використовування тих видавництв для дослідів топономастичних. А вдодатку мандрівник, колиб хотів питатись про напрям ходу стрічного бойка, стратить багато часу, заки відвічній мешканець тих земель зрозуміє, куди мандрівник хоче зайти.

Злишне було друкувати в провіднику „Заповіди гірські“, коли сам провідник грішить проти девятої заповіди.

Я. БІЛИНСЬКИЙ.

НОВИНКИ.

„Wiek Nowy“ з дня 10 квітня 1936 р. ч. 10.457 подав вістку, що до музею „Бойківщина“ в Самборі передано старинну, артистично виконану керничну помпу з бронзи з XVI ст., виконану на самбірському грунті. Тому що ця інформація неправдива, подаю як було в дійності.

В березні 1936 р. віддав до музею „Бойківщина“ п. І. Мищишин, власник реальности при вул. Собєского, т. зв. „Гільдівки“, дві деревляні рури з мякого дерева. Одна з них довга 1·36 m., зовнішній промір 26 cm., нутрішній 6 cm. Рура стояла на дубовій дошці з виміром 50×30 cm. На висоті 25 cm. від підстави отвір був закритий дїркованою мідяною бляхою. Друга рура довга 1·55 m., промір 22 cm., досить зігнила. Кромі цього в другій рурі був мосяжний вентиль, добре приляглий до її отвору й металева рура до відпливу води з наверхньої частини деревляної керниці. Ці предмети видобуто з намулу при чищенню давньої, забитої, нечищеної й невживаної керниці на подвірю реальности п. Мищишина.

По докладнім провіренню справи понад всякий сумнів стверджую, що це останки деревляної керниці, яких було в нас багато по містах у другій половині XIX. ст. Вістка про якенебуть артистичне виконання, чи походження цієї керниці з XVI. ст. не є правдива. В. К.

Дня 5 липня 1936 р. відбулося під протекторатом Т-ва „Бойківщина“ відкриття та посвячення в Угерцях—заплатинських біля Самбора памятника перших книгопечатників на Бойківщині, оо. Василіян Лютковича й Сильвестра. Почин до того дав проф. І. Филипчак, зібрав необхідні фонди, вистарався про дозвіль у влади та довів діло щасливо до кінця. Належиться також признання о. Парохові І. Ганасевичові та громадянам села Чукви за поміч при будові памятника.

На обгортці Літ. Бой. VII. вкралася друкарська похибка. Замість: Ян Фальковскі, надруковано: Ярослав Фальковскі.

На зїзді представників українських музеїв у Сяноці дня 31. V. і 1. VI. 1936 р. рішено вибрати К. У. О. М. Управу музею „Бойківщина“ в Самборі.

Загойкати когось. Пав. Голосно закликати здалека.

Заголовити. Макс. Забити. „Він сі нахвáльує, що мене также заголовит“. Степан Карваш — Стрільбичі. 1. VI. 32.

Зáголовок. Ст. К. Ступниця Подушка.

Загоріти.+ Пав. Зачадитися, дістати біль голови.

Загорнýтисьа+. Пав. Одягнутися.

Загоровáти - поставити високу ціну.

Загóрода. Ст. К. К. Ор. Зáгородне сьіно.

Загортáтися. Одягатися. Загортáти. Одягати.

Зáгортка. Ст. К. Ґ. Одіж на холодну пору. Überzieher. Zarzutka.

Заготýритисьа. Ґ. Заговоритися з ким, забути про щось.

Зáгруди — „Їмúв ньа зáгруди“.

Загудýритисьа. Бл. Калуш. Збаламутитися.

Загумéнок. Яв. Малий загін.

Загуряти+. Свєн. Забавити.

Заґаздувáти — іронічно. „Тос файно заґаздувáв“.

Заґенґóритисьа. Пав. Загордіти, вважатися „гонорним“.

Зад. Охр. Тył. На задáх - позаду. Na tyłach.

Зáдавка. Ґ. Анґіна, дифтерит. Михновець.

Задáрмо. Макс. „Моя дурнá головá, а ноги задáрмо ходьат“. Петро Козанкевич — Сушиця Рикова. 6. VII. 32.

Задàти — „Я задáв до адукáта“, віддав справу адвокатові.

Задати́ — піддати мішок на плечі. „На динь задалó“ — свитає, днів.

Задáти присьáгу. Домагатися присяги. „Івáн задáв му присьáгу“.

Задáтисьа. Удавати; завзятися. Пав. Задати́сьа. Постановити собі, не податися. Михновець. Задáлисьа до сýду. К. Пашьович. 2. X. 34.

Задвíйний — подвійний.

Задгýзь. Ст. К. Взад; назад.

Задéнок. Ц. Закладка в задній части воза, щоб не випадували речі.

Задйрковáтйй+. Пав. Напасний, сварливий.

Задіти. Охр. „Задій іглу чорною ниткою“. „Задій в іглу чорну нитку“. К. Ор. Задьіти. Заложити. Imperat. Задьій; задьійте.

Задне лице. Макс. „Вона підньала спідницьу і показала мені задне лице“. Юрко Сірий — Топільниця. 30. X. 31. р.

Задувàти. Волосатий. Гасити. „По вичьúрьі задувàют сьвíчьку і сьвíтьат éнчье сьвітло“. М. Мощьич. 4. X. 34.

Задуха⁺. Ґ. Дихавиця, астма.

За едни́м за̀ходом. Пав. Водночас, рівночасно.

За́єдно. Гв. Завсіди; завжди. Желех. Зае́дно.

„Зажьда́в нам“. Пр. Вигодив нам з довгом.

Зажьда́ти⁺. К. Ор. Зачекати. Imp. Зажьди́.

Зажье́н, закіс. Охр. Іти на доли на зажье́н, закісна жнива, на сінокоси. Дзв. Гор. По Покро́ві пізно йти на зажье́н. Пав. Початок жнив.

Зажжечи́. Охр. Яв. Imperat. Зажжи́ огонь!

Зажьмурьачькú. Зажмуривши очі.

Заздалегід. Ґ. Завчасу, наперед.

Заздоровкатисьа. Пас. Присягатися на здоровя.

Заздоро́вна Служьба — Служба Божа за всяке прошення.

Зазьіну́ти. Пав. Прокинути нитку крізь пряжу при перемінюванні мечиків у кроснах.

За́зле. Пав. „Мати комусь щось за́зле“.

Зазоріти на динь — дніти.

За́зубйа. Пав. Зужитий знаряд.

За́зув. Охр. Місце, де сходиться стопа з голеною, творячи прямий кут.

Зазьвідатисьа — випитуватися.

Заіменува́ти. Пав. Заснувати, зачати щось виробляти.

Заїдати кого. Макс. „Она ня заї́дат“ — вона гризе мене. Анна Вархоляк — Головецьки. 19. IV. 32.

Заїзд⁺, gen. заїзду́. Охр.

Заї́здницьа. Ц. Заїздний дім.

За́йда⁺. Охр. Заволока.

Зайду́ во́ли па́сти — пожену...

За́йду скотьа́та до во́ди. Пожену худобу до води.

Займати. Гор Гнати. „Займи добичу в ліс“.

За́йме пи́ти — пічне пити.

Зайти собі світа. Охр. „Як буду здоров, то зайду собі світа“ — дам собі раду.

Зайти́ в тьаж. Макс, „Ходив до мене до того часу́, як я в тьаж зайшла́. Перший раз був у мене у Пили́повець. Він мене висилав до акушерки, до крайба́би“. Юстина Яник, Недільна.

Зайшьо́вйим си з псома́ — зарвався я з псами.

Зака́зуватисьа. Пр. Заповідатися; „Бу́льі зака́зувалисьа“.

Заказу́лити. Пав. Закрутити, загнути.

Зака́ла. Пав. Зле імя.

Закали́ти — замастити піч. Желех. Härten, abhärten.

Закибу́зати — заволочити бороною.

Закйртавіти. Пав. Забідити, занидіти.

Закіль. Свен. Поки.

Заклйкати гóлови — запросити старшину.

Заклинýти, склинýти. Пав Споїти, сціпити.

Заклья́тник. Гв. Заклятець; чорнокнижник.

За́каз. Охр. Заказати. Zamówić, obstalować. Заказатисьа. „Добрий рік заказавсьа".

Заковйа́знути, perf. заковйа́з. Умерти. Охр.

Закокота́ти. Дидьова. Заговорити.

Ой я собі засьпіваю,
або закокочьу,
Хотьби який файний
лиґинь, то я го ни
хочьу. В. Костів.

Заколінйчити. Ц. Окалічіти на ноги.

Заколотйли ми гóлову — задурманили мене.

Закома́шьитисьа — зхаотитися.

Закон св. Ґ. Св. Причастя. Закон взьати. Запричащатися.

Закосйчитисьа⁺. Ц. Замаїтися.

Закотйти⁺. Ст. К. Охр. Віз до шопи, до стодоли.

Закрйти покрйвалом, накрити бочку згори дном.

Закришити⁺. Охр. Яв. Заправити. „Страву цибульов".

За́кришка. Яв. Те, чим закришують страву.

Закрýта, -и — круча, вир. Wirbel.

За́крутньа, ньі. Закрутанина. Пав. Закрутньа́, крутанина; торопа. „В тьі справі трóхй закрутньі".

Закурме́нитисьа. Ґ. Завязатися.

За̀кусованики. Волосатий, Щедровечірні паланиці; „На дрýгий Сьватйй Вйчьір печьýт закусованики з жьйтної мукй і пйрид вичьйрьов іде́ ґа́зда до ста́йньі, лóмат і кóжьдьій худобйньі дає, бо на дрýгий вйчьір худобйна бйсьідує з собóв. Та́кі прйгадки... Хто чьýе бйсьіду скоть́ат, тот чьоловік ни є грішьний — щьаслйвий".

Залавйа́ти. Пав. Вичікувати, виглядати.

Зала́дити. Ґ. Зділати, підготовити.

Заладйтисьа. Зібратися. „Він сьа заладйв і пішьóв за вóди".

Зала́яти⁺, зала́яв. К. Ор. Покричати, посварити.

Заливистий. Бл. Вн. „Дощ заливистий" — що аж заливає.

Залйжник⁺. Ґ. Вирізане

місце в шафі, втикати лижки. Яв. Прилад на стіні, застромлювати лижки.

Залúпнути. Умерти. „В Пітькового Міхàйла залúп дьітвáк“.

Залім.⁺ Ґ. Місце в лісі, де буря наломила багато дерева. Пр. Зáломи давáти над сьтьінами хижьі — вести дальшу роботу над стінами хати.

Залóги. Ґ. Патики в містку покладені, щоб не сунувся міст.

Зáлоги. Ґ. Два кусні дерева, споєні з собою під кутом, щоб клеци, везені на санях, не заточувалися на боки, а головно не зсувалися з містків.

Заложьúти подáтки; строф; з. собі кóшьти — установити податки, кару, кошти.

Залоптьíти. Засвербіти.

Залýбиці.⁺ Ц. Залубні.

Залубок. Пас. Klopfkäfer.

Залýдити. Ґ. Забавити. Охр. Кури до хати занадити, кидаючи їм зерно. Zwabić.

Замáна, и — нечиста примана. „Вúдимо крав. Якýсь замáну мав“.

Заманýти. Ст. К. Задурманити. Бл. Вн. „Гей би мі замануло“.

Заматерніти. Охр. Стати грубим, підошлим у літах.

Замашьúстий. Пав. Зручний, хоча й тяжкий, пр. бук, палиця.

Замерлчвіти. Охр. Умерти.

Замéрлúй. Пав. Заморений, заголоджений.

Заметьіль.⁺ Пав. Вітер зо сніґом.

Замикáти⁺. К. Ор. Замикати без ключа.

Засувáти. Замикати на ключ.

Зáмисьль. Михновець. Задум. Анцьа Пашьович, Ґрозьівка. 2. X. 35.

Заміжнúй.⁺ Ц. Засібнúй.

Замíйли — мізераки.

Заміритисьа на кого. Охр. Ударити. Robić zamach. Яв. Заміритисьа. „Замірившьа на нього з кийом“ — хотячи його вдарити.

Зáміт⁺. Ц. Дерево у стіні.

Замітувати — докоряти.

Зàміть. Снігові насипи. Яв. „В зимі куряви й замети“.

Зáмічь. – спромога, засібність. „Як дáчьия зáмічь“.

Замішьáти гóлову — мати в голові, підпити собі. „Рóзуму ни запúвйим, а голову замішьав“.

Замкнýти.⁺ К. Ор. На ключ замкнути.

Зáмлоє — замарніле зерно.

Замовити. Охр. Звести річ (бесіду) на інший лад. Мати ганьбить доньку за її

непослух, а вона зверне річ на інший предмет: „А знаєте, мамо, корова вже значна, незадовго буде мати теля“.

З а м о р о́ ж ьи т и с ьа — поросги морогом.

З а м о р о́ ч е н и й. Ґ. Тирхавий, нужденний.

З а м о ч и к о г о. Охр. У дужанні. Überhand nehmen.

З а м р і́ л и й. И. Яворський. Понурий, з неясним виразом лиця.

З а́ м с и. Ґ. Заруби в плиницях, тобто в грубих брусах, при їх кінці, щоб добре приставав один до одного (навхрест).

З а н е в и д н и т и с ьа. Охр. Н а д в о р і з а н е в и д н и л о с ьа — стало темно.

З а н е м о ч и́, з а н е м і г. Охр. захорувати.

З а н е́ с т и с ьа — проживитися; прокормитися. „Г и н ь, н и є ч и м з а н е́ с т и с ьа“.

З а н и в и́ д н и т и с ьа — стемнитися.

З а́—н и ч. Охр. „В і н м е н е з а́ н и ч м а є“.

З а н і́ г т н и ц ьа. Охр. Яв. Fingerwurm. Часто plur.

З а́ н т у с. Гор. Неслухняний. З а н т у с о в а т и й.

З а н ьі́ с. „У м л и н ьі з а н ьі́ с в е л и́ к и й“ — навезли багато збіжжя. Желех. З а́ н ьі с.

З а́ н ьі с к а, и. Волосатий. „Побо́чьна“ закладка в ярмі. М. Мощьичь. 4. X. 34.

Ґ. З а́ н ьі с к и.+ Поперечні палочки в ярмі з боку. Пр. З а н ьі с к и́. В. Ткачишин. 31. III. 35.

З а о б л о́ ж и т и. Ґ. Пустити поле в обліг; з а о б л о г у в а т и, щоб лежало необсіване. Ст. К. П е р е л о́ г о м л е ж а́ т и.

З а о́ р ю в а т и. Беньова. Перший раз у яри орати. З а к о́ ш ьу в а т и. Вперше косити.

З а о с е н и́ т и с ьа — прибрати осінній вигляд.

З а о с у́ ж и т и с ьа. Ґ. Похмаритися. Бл. „С т а в з а о с у́ ж и в с ьа р я с к о ю“. Ряска — зелена на верху вода, на ставі, поволока, що її жруть качки дуже захланно. О с у г а на капусті, на крижівках капусти, на поквашених буряках.

З а о т а в и́ т и с ьа — поростати отавою.

З а о х о́ п и т и с ьа. Пав. Пройнятися з запалу.

З а п а д и́ с т и́й к і н ь. Пав. Кінь, що западає часто в хоробу.

З а п а д и́ с т и й з а м о к. „Сліпий“ замок при коморах і стайнях; До одвіря прибивають другий стовп з двома лижками, що впадають у замок, як вийметься ключ, при

тому боці, де двері запираються до його; крізь цей стовп, що приходить до нього замок, є діра, до того замку приходить деревляний ключ, він має в собі два забиті зубці й отвирає цей замок.

З а́ п а д н о. Ґ. Хмарно.

З а п а д н ь а.⁺ Пав. Прірва; діравий міх.

З а п а́ л и й, з а п а́ л и н а. Охр. Wklęsły, wklęsłość.

З а п а л и т и с ь а. Охр. „Л ь о х а з а п а л и л а с ь а". Trieb bekommen. Ст. К. Г у́ к а т и с ь е.

З а п а л ь ч ь и́ в ы́ й. Пав. Нервовий.

З а́ п а р і.⁺ Пав. Біль у пушки від зимна.

З а п а р х а́ т ь і т и — знидіти, занечиститися.

З а́ п а с к а.⁺ Пав. Фартух.

З а п е р е́ т и. Пав. Заборонити, замкнути.

З а п е́ р т и⁺. К. Ор. Замкнути без ключа.

З а п и н а́ т и. Запихати, встромлювати. „Г о л о́ в н ь і з и с о б і т к и з а п и н а́ ю т д о в с ь а́ к о ї н и́ в и: й и л ь н у́, з ь б і ж ь а, б у л ь, б о к и р т и́ н а н и т о́ ч ь и т к у п й а к и́". Желех. Zuknöpfen, zuschnallen, zustecken, zuhacken.

З а́ п и н к а. Свєн. Запаска, передник. Якимчичі ad Комарно. П р и п и н д а́.

З а п і к а н к а-и. Жвяканий тютюн набивають у люльку, а потім кладуть її до г р а н і. Коли трохи підосхне й випарує, закурюють.

З а п і р⁺. Охр. Заткання, коли не можна дворувати. Пав. З а п і р. Заборона.

З а п і р к и́ — „йидна́ ке́рчьена до́шька, а дру́га продо́вбана, на пире́дным вороти́льі, зви́ват полотно́ й надкігат, оби́ міцно стоя́ло й ни́ хльа́пало".

З а́ п і ч. Ґ. Лавка в хаті позаду печі.

З а́ п і ч о к.⁺ Охр. Hinterofen

З а п і щ ь о́ в а н ь і. Волосатий. Вкладені, впущені кінцем. М. Мо́щьичь. 4. X. 34.

З а п л а в и́ с т ы́ й. Пав. Слабоумний.

З а п л ь і к у в а т и. Плекати. „З а п л ь і́ к у в а т и д ы т и́ н у н и м о ж ь л ь і в о в ц и́ ц ь к о в, б о п а к б у́ д е л ь і́ в о в р у к о́ в р о б и́ т и".

З а п л о́ с л и й. Пав. Заниділий.

З а п л ь у с к. Бл. „С в і д к а м д а т и з а п л ь у с к в о ч и"— свідкам у очі сказати, що це неправда; до очей стати. Ст. К. З а п л ь у с к а т и о́ ч и. Відперти з місця брехню.

З а п о в а́ л и т и. Дати стелю, повалу.

З а́ п о в і д и в и с т о́ я л и — вийшли, проголошено заповіди.

З а п о в і д н ы́ й. Пав. Місцевина.

З а п о́ д р а, з а п о́ д р ь а д ь. Пав. Недоступне місце.

З а п о ж ь и́ т и. Споживати.

Запоздáти, запинитися. Ґ. Опізнитися, не прийти на час. Макс. „Везвáньа било запожджéне“. Марися Пізнак – Ґалівка. 2. VI. 32.

Запóла. Ц. Стодола, що її дах, крім переднього боку, сягає майже до самої землі.

Заполони́ти. Пав. Заляти, закрити.

Заполоч⁺. Ґ. Червоні нитки вишивати взірці на полотні. Пав. Зáполоч. Моталька ниток.

Зáполошь. Обшиття для прикраси.

Запоморóчити⁺. Ц. Обезтямити.

Зáпороха. Ґ. Маленький порошок, пиль.

Запóрьадок. Пав. Заведений лад.

Запосьíстисьа. Наважитися. „Запосьíвсьа від ньа ґрунт відби́ти“.

Заправити. Ц. Підбити борщ, зупу.

Запретити.⁺ Охр. Zakazać.

Запри́ двúрі, хи́жьу. Пр. Зачини.. М. Ткачишин. 13. XII. 1934.

Запрібувáти — випробувати. „Ґáзда хотьів запрібувáти ви́хованцьа“.

Запрíстрений сьтьів. Волосатий. Застелений стіл. М. Мощьичь. 4. X. 34.

Запроси́ти — захотіти — „Що дьітвáк запрóсит, мус дáти му, бо бýде йóйкати, що тре хи́жьу лишьи́ти“.

Запроти́витисьа — розгніватися.

Запрýта⁺. Ц. Попрута. Дзв. Гор. Зáпопрута.

Зáпрьаг. Пара коней. „Я ни мàю свóго зáпрьагу“. Желех. Gespann, Szpannwagen.

Запрьаток. Пав. Сховок.

Запýдити — застрашити. „Трýдно чьоловíка застрáшити, запýдити“.

Зáпуст⁺. Ц. Ліс, що його ніхто не рубав ніколи, де тільки господарять звірі.

За пýсто - дýрно. К. Ор. Задаремно. „Тьáгают нас за пýсто-дýрно“.

Запýтати комý вік—завязати кому світ.

Запйáти соки́ру. Встромити сокиру в щось. Михновець. Запйáти пáличьку. А. Пашьович. 2. X. 34.

Запйáтисьа в зи́мльу. Михновець. Влізти... А. Пашьовичь. 2. X. 34.

Зáпйаток.⁺ Пав. Обцас.

Зáранок. Зарáнок.

Зàрва.⁺ Прірва. Пав. Зачіпка. К. Ор. Обірвання землі, усунення в горах. Зарвало — обірвалася земля. Макс. „Такá би́ла зáрва“ — — зачіпка. Каська Багній — Стрільбичі. 1. VI. 32. р.

Зарвàтисьа — позачіпатися.

За́ру̂. Пав. Конець угонів.

Зарива́тисьа⁺. Пав. Зачіпатися.

Зарідй́ти. Ц. Замастити страву.

Заріка. Охр. Що зарікається чогось, пр. пити.

Зарікатисьа⁺. Охр. Zarzekać się.

Зарінок⁺. Ґ. Яв. Місце, поросле травою, або занесеним камінням, куди йшла вода. Ст. К. Рінь. Каміннoшутровинні місця над річкою, витворені понайбільше по повені.

Зарічний. Охр. 1) Що жиє за річкою. 2) Що зарікся чогось, пр. горівки.

Заробйти кітцьі на дзвоно́к, ланца̀, огньа́ — не заробити нічого.

Заро́блене ма́сло. Ст. К. Не добре згущене, не віддiлене належно від маслянки.

За́робок — заро́бок. „Хто ся боййт убрати, тот ни бу́де за̀рібку ма́ти“. Ітй́ в за́робок — іти на зарібок.

За́руб. Ґ. Мала кошара на худобу.

Зарубáли го, бо хотьі́в, па́ньщьину відкопа́ти. Пр. В. Ткачишин. 31. III. 35.

Зарубити. Охр. Пр. сорочку - зробити рубець.

Зарудй́ти — порудити; зробити щось рудим. Пр. Ззбіжьа зарудй́ло, зчьорньіло.

За́рьа — заграва, луна від огню.

За́рьад. Пав. Звичай.

Зарьадити, запорьадити⁺. Охр. Rozporządzić.

Зарьадо́м. Пав. Запорядком. Охр. Za porządkiem.

Зарьа́дцьа. Пав. Управитель. Rządca.

Засварйвсьа. Михновець. Посварився. А. Пашьович. 2. X. 34.

Засилйти на ґа́зду, скотьй і т. д. — затяти. Вірювання, що майстер може затяти на якусь шкоду або смерть, коли починається робота, або як кінчиться будова.

Засй́льаньа хй́жьи. Засновини хати. Охр. За́вязь дому, за́вязи. Покладення підліг і підвалин, де має стояти хата. Завязини — врочистість при „завязи дому“: посвячення й частування. Закла́дина. Ч.

За́сип.⁺ К. Ор. Засипання снігом.

За́сід Охр. Здав матуру за одним засідом.

За́сідичь. Охр. Що засидів якийсь ґрунт. Пав. Замешканець, домовик.

За́сінок.⁺ Ц. Прибудова при хаті.

Заскалитисьа. Яв. Охр. Коли скалка влізе в тіло. Дерево заскалилося

ERRATA:

Стор. 1, 1 рядок у тексті надруковано Городище має бути [городище...

Стор. 2, 6 рядок у дописці надруковано анальогію має бути [аналогію...

Стор. 4, 5 рядок згори надр. з молої має бути з малої...

„ 4, 15 „ „ „ Форстер „ „ Ферстер...

Стор. 11, Табл. Ґ. XI. має бути XII.

Стор. 29, 1 рядок здолу надр. веретета має бути веретена...

Стор. 73, 4 рядок здолу надр. я його має бути а його...

Стор. 84, 5 рядок згори надр. в дійності має бути в дійсності.

Видає Музей Тов. „Бойківщина“ в Самборі.
Редаґує Колеґія. За Редакцію відповідає д-р В. Кобільник.

З друкарні Йосифа Мецґера в Самборі.